

2024

TOHUMCULUK SEKTÖR RAPORU

2024 YILI TOHUMCULUK SEKTÖR RAPORU

TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İÇİNDEKİLER

1. Giriş.....	4
2. Dünyada Tohumculuk Sektörünün Görünümü.....	4
2.1. Dünya Tohumculuk Endüstrisinin Gelişimi.....	4
2.2. Dünya Tohum Pazarı.....	5
3. Uluslararası Tohum Ticareti.....	5
4. Türkiye’de Tohumculuk Sektörünün Görünümü.....	6
4.1. Türkiye Tohumculuk Endüstrisinin Gelişimi	6
4.2. Türkiye Tohum Ticareti.....	7
4.3. Türkiye Tohum Dış Ticareti.....	7
4.4. Dünya ve Türkiye Tohum Ticaretinin Karşılaştırılması.....	9
4.5. Türkiye’nin Sertifikalı Tohum İhtiyacı ve Karşılanma Oranları.....	10
5. TİGEM’in Sektör İçindeki Yeri.....	14
5.1. TİGEM’in Kuruluşu	14
5.2. TİGEM’in Kuruluş Amacı ve Faaliyet Konuları.....	15
5.3. TİGEM’de Tohumculuk Faaliyetinin Gelişimi	15
5.4. Ülkemiz Çiftçilerinin Sertifikalı Tohum Kullanımının Artırılmasına İlişkin Yürütülen Faaliyetler	16
5.5. TİGEM’in Sertifikalı Tohum Üretimini Yaptığı Bitki Türleri	17
5.5.1 Serin İklim Tahılları	17
5.5.1.1 Buğday Üretimi.....	22
5.5.1.2 Arpa Üretimi.....	24
5.5.1.3 Tritikale Üretimi.....	26
5.5.1.4 Yulaf Üretimi.....	27
5.5.2 Sıcak İklim Tahılları	30
5.5.3 Yem Bitkileri	30
5.5.4 Yağlı Tohumlar	32
5.5.5 Yemeklik Tane Baklagiller	33
5.5.6 Kenevir Üretimi:.....	34
5.5.7 TİGEM Özel Sektör İşbirliğine Dayalı Tohum Üretim Faaliyetleri.....	35
5.5.8 Bahçe Bitkileri.....	35
5.5.9 Mirasımız Yerel Tohum Projesi.....	35
5.5.10 Sertifikasyon Laboratuvarı Faaliyetleri.....	35
5.5.11 AR-GE Faaliyetleri.....	36
6. Teşebbüsün Yerli ve Uluslararası Rakipleriyle Veya Benzer Faaliyet Gösteren Kuruluşlarla Karşılaştırılmaları.....	36
6.1. TİGEM’in Benzer Faaliyet Gösteren Yerli Kuruluşlarla Karşılaştırması	36
6.2. TİGEM’in Ülkemiz Tohumculuk Sektörü İçerisindeki Önemi.....	36

TABLÖLAR

Tablo 1. Tohum Ticaret Hacmi Yüksek Seçilmiş 15 Ülkenin İhracat ve İthalat Değerleri (2022).....	5
Tablo 2. Türkiye'nin İthal Ettiği Tohum Miktarı (ton) ve Değerleri (1.000 USD).....	8
Tablo 3. Türkiye'nin İhraç Ettiği Tohum Miktarı (ton) ve Değerleri (1.000 USD).....	9
Tablo 4. Türkiye'nin Tohum İthalat ve İhracat Değeri (1.000 USD).....	10
Tablo 5. Türkiye Tarım Arazilerinin Ekiliş Alanlarına Göre Dağılımı.....	11
Tablo 6. Türkiye Sertifikalı Tohum İhtiyaçları (ton) (2024).....	12
Tablo 7. Türkiye Tohum Satış Miktarları (ton).....	13
Tablo 8. Türkiye'de Sertifikalı Tohum Üretimleri.....	14
Tablo 9. Türkiye Buğday ve Arpa Tohumu Dağıtım Miktarları (ton).....	18
Tablo 10. TİGEM Buğday ve Arpa Tohumu Dağıtım Miktarları * (ton).....	18
Tablo 11. İşletmeler İtibariyle Ekilişler Üzerine Düşen Yağış Miktarı.....	21
Tablo 12. TİGEM İşletmeler İtibariyle Buğday Üretimi.....	22
Tablo 13. TİGEM Mahsul Buğday Üretimi.....	23
Tablo 14. TİGEM Arpa Üretimi.....	24
Tablo 15. İşletmeler İtibariyle Arpa Üretimi.....	25
Tablo 16. İşletmeler İtibariyle Tritikale Üretimi.....	26
Tablo 17. TİGEM Tritikale Üretimi.....	26
Tablo 18. İşletmeler İtibariyle Yulaf Üretimi.....	27
Tablo 19. TİGEM Yulaf Üretimi.....	27
Tablo 20. TİGEM'de Üretimi Yapılan Hububat Tohumu Çeşitleri (2024).....	28
Tablo 21. Türkiye Hibrit Mısır Tohumu Dağıtım Miktarı (ton).....	30
Tablo 22. TİGEM Hibrit Mısır Tohumu Dağıtım Miktarı (ton).....	30
Tablo 23. Türkiye Yem Bitkileri Ekim Alanları (2024).....	31
Tablo 24. TİGEM Yem Bitkileri Tohum Dağıtım Miktarları (ton).....	32
Tablo 25. Türkiye Yağlı Tohum Dağıtım Miktarları (ton).....	32
Tablo 26. Türkiye Nohut ve Mercimek Tohum Dağıtım Miktarları (ton).....	33
Tablo 27. TİGEM Nohut ve Mercimek Tohum Dağıtım Miktarları (ton).....	33
Tablo 28. Kenevir Üretim Verileri.....	34
Tablo 29. TİGEM'de Yetiştirilen Yem Bitkileri ve Nohut, Mercimek, Soya Tohum Çeşitleri (2024).....	34

GRAFİKLER

Grafik 1. Dünya Tohum İhracatı (Milyon USD) (2022).....	6
Grafik 2. Dünya Tohum İthalatı (Milyon USD) (2022).....	6
Grafik 3. Türkiye'nin Tohum İthalat ve İhracat Değeri (1.000 USD).....	10
Grafik 4. Sertifikalı Hububat Tohumluğu Dağıtımı.....	18

TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TİGEM)

TOHUMCULUK SEKTÖR RAPORU

1. Giriş

Dünya üzerindeki 8 milyarı aşan nüfusun sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyulan miktarda gıdayı alması, yeterli ve dengeli beslenmesi, gıda güvenliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması son derece önemlidir. Bu durum tarım sektörünün önemini her zamankinden daha fazla ön plana çıkarmaktadır.

Tohum, gıda zincirinin ilk halkasını, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin ise temelini oluşturur. Sertifikalı tohum fiziksel, biyolojik ve genetik değerler bakımından özellikleri belirlenen ve resmi makamlarca bu özellikleri belgelenen materyal demektir. Bitkisel üretim materyali olan tohum, ülkelerin tarım sektörleri için stratejik bir öneme sahiptir. Günümüzde tohum sadece tarımsal bir girdi değil, aynı zamanda ileri teknoloji kullanılarak elde edilen ve yüksek gelir getiren, ekonomik değere ve stratejik öneme sahip bir üründür.

Sertifikalı tohum, verimliliğin ve üretim miktarının artırılmasında, üretim maliyetinin düşürülmesinde tarım sektörünün en temel ve en önemli girdisidir. Üretim miktar ve verimin artırılması için yetiştirme tekniği metotları, arazi ıslahı, sulama, mekanizasyon, gübreleme, tarımsal mücadele tekniklerinin uygulanmasıyla birlikte tarım yapılan bölgeye uyumlu kaliteli tohum çeşitlerinin kullanılması gerekmektedir. Sertifikalı tohumluğun verimi artırmadaki payının hububat ve baklagiller gibi kendine döllenen bitkilerde %20-30 seviyesinde, mısır ve ayçiçeği gibi yabancı döllenen bitkilerde ise %100'lerin üzerinde olduğu bilimsel araştırmalarla ortaya konulmuştur.

Düşük vasıflı tohum kullanımı sadece verimi değil, mahsul içindeki karışım unsurlarının oranına bağlı olarak üretilecek mahsul kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum ürünün pazar değerinin ve elde edilecek gelirin düşmesine de neden olmaktadır. Sertifikalı tohumların, ekim arazisinin temiz olması ve fiziksel karışımın önlenmesi şartıyla buğday, arpa, yulaf, fasulye, yem bitkileri gibi kendine döllenen bitkilerde 3 yılda bir, ayçiçeği ve mısır gibi yabancı döllenen bitkilerde ise her yıl yenilenmesi gerekir. Bir tarımsal girdi olarak tohumluğun genetik potansiyeli verimi belirleyen temel unsurlardan birisidir.

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada gerçekleştirilen bitkisel üretim artışında, yeni bitki çeşitlerinin ve kaliteli tohum kullanımının etkisi büyüktür.

2. DÜNYADA TOHUMCULUK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

2.1. Dünya Tohumculuk Endüstrisinin Gelişimi

Tarımın keşfi insanlık tarihindeki en önemli dönemeçlerden biridir ve tohum mübadelesi de bu tarihe eşlik etmiştir. Ancak ticari amaçlı tohum alışverişi son birkaç yüzyıla dayanmaktadır. Yüzyıllardır mahsulden ayrılan ürün tohum olarak kullanılıyorken, 19 uncu yüzyıldan itibaren ABD ve bazı AB ülkelerinde nitelikli tohum üretimi ve kullanımına başlanılarak, tohum ticari bir değer kazanmıştır. 20 nci yüzyılın ilk çeyreğinden sonra gelişmiş ülkelerde tohumculuk kuruluşları yaygınlaşmış ve 1970'lerden sonra Ar-Ge konusunda önemli yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde verim ve kalite yönüyle öne çıkan yeni bitki çeşitleri geliştirilmiştir.

Dünya tohumculuğunun gelişmesinde bilimsel ve teknolojik gelişmeler daima önemli ve belirleyici olmuştur. 19 uncu yüzyılda temelleri atılan genetik bilimi, sistematik bitki ıslahı ve çeşit geliştirme faaliyetlerine giden yolu açmıştır. 20 nci yüzyıl başında uygulamaya konulan hibrit (melez) teknolojisi ise özel sektör girişimciliği ile ticari tohumculuk arasında etkili ve güçlü bir köprü kurmuştur. 20 nci yüzyılın sonunda ise modern biyoteknoloji ve rekombinant DNA teknolojileri ile tohumculuk yeni bir ivme kazanmıştır.

Tohum ticaretinin gelişmesi sektörde verimlilik ve kalite arayışlarını güçlendirmiş ve 19 uncu yüzyıl sonuna doğru ilk ulusal tohumculuk laboratuvarları ve beraberlerinde kalite güvence sistemleri görülmeye başlanmıştır. Zaman içerisinde başta ıslahçı hakları ve uluslararası tohum üretim ve sertifikalandırma sistemleri gibi bir dizi yeni kurum ve organizasyon ortaya çıkarak uluslararası çeşit ve tohum ticaretini hızlandırmıştır. Günümüzde tohum endüstrisi artan nüfusun gıda güvenliğinin sağlanması açısından tartışılmaz ve vazgeçilmez bir yenilik ve verimlilik kaynağı haline gelmiştir.

2.2. Dünya Tohum Pazarı

Tarımsal üretimin bir girdisi olarak tohum ticareti 1970'lere kadar dünya ticaretinde küçük bir pay almıştır. Bu dönemde bir yandan ülkelerin çoğunun tohum konusunu stratejik ve milli bir konu olarak değerlendirmesi, diğer yandan tohumculuk endüstrisinin o zamanki uluslararası organizasyon yapısının zayıflığı, karantina konularına farklı yaklaşımları, Ar-Ge imkanları, deniz aşırı üretim kapasitesi ile uluslararası dağıtım, pazarlama vasıtalarının yetersizliği ve ülkesel tohumculuk düzenlemelerinin farklılığı tohum dış ticaretini kısıtlayıcı unsurlar olarak öne çıkmıştır.

1970'lerden sonra dünya tohumculuğu pek çok bakımdan değişim göstermiştir. Gelişmiş Batı ülkelerindeki tohumculuk firmaları araştırma, üretim ve pazarlama faaliyetlerini diğer ülkelere doğru genişletmişler ve özellikle küreselleşme olgusu sonucu birçok ülke tohumculuk sektörünü geliştirme ve güçlendirme yönünde politikalar geliştirerek, uygulamaya başlamış, sonuç olarak 21 inci yüzyılın ilk yıllarında tüm dünyada kaliteli tohum üretimi, kullanımı, pazarlaması ve ticaretinde önemli sıçramalar olmuştur.

3. ULUSLARARASI TOHUM TİCARETİ

Uluslararası tohum ticareti, tohumculuk sektöründe sağlanan gelişmelere paralel olarak son çeyrek yüzyılda önemli artışlar göstermiştir. Bu artışta, farklı ekolojilere uygun yeni çeşitler, tohum üretiminde ihtisaslaşma ve tohumculuk teknolojisinde sağlanan gelişmeler gibi öğeler etkili olmuştur. 1970-2022 yılları arasında uluslararası tohum ticareti 31 kat artmıştır.

ISF verilerine göre, 1970'li yılların sonunda yaklaşık 1 milyar USD civarında olan uluslararası tohum ticareti, 1980'li yılların ortasından itibaren hızla artmaya başlamıştır. 2022 yılı itibariyle uluslararası toplam tohum ticareti yaklaşık 31 milyar USD' ye ulaşmıştır. Bu artış trendi son yıllarda yaşanan pandemi, savaşlar ve küresel ısınmanın tarım üzerindeki etkilerinin daha fazla hissedilmesine rağmen halen aynı hızla devam etmekte olup, uluslararası tohum ticaretinin en önemli ayağını sırasıyla Hollanda, Fransa, ABD ve Almanya oluşturmaktadır.

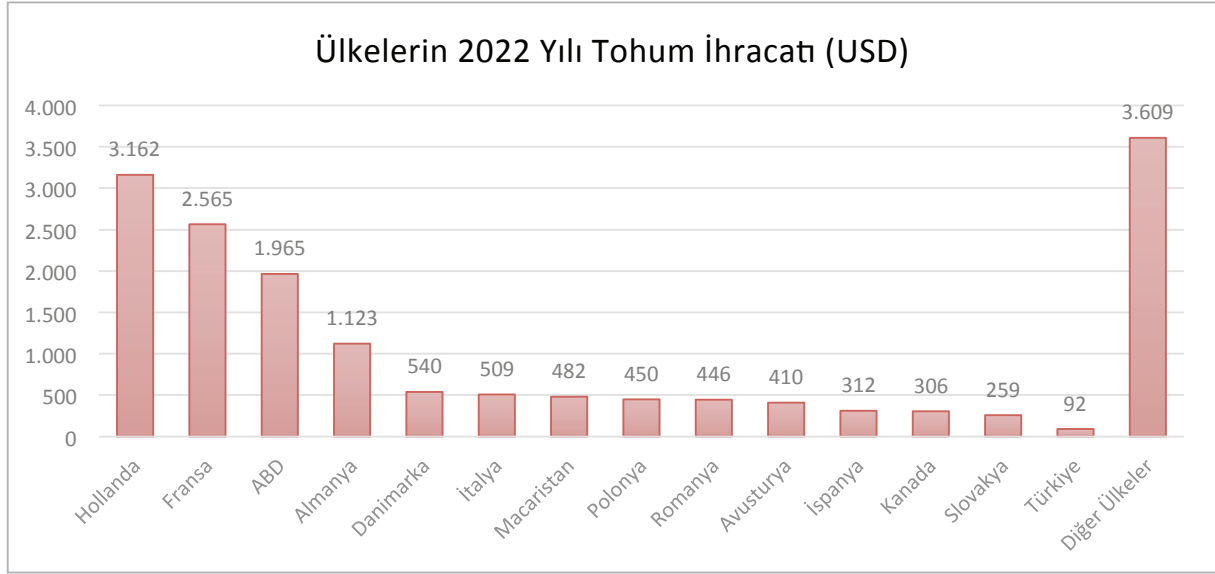
Kaynak: ISF

Tablo 1. Tohum Ticaret Hacmi Yüksek Seçilmiş 15 Ülkenin İhracat ve İthalat Değerleri (2022)

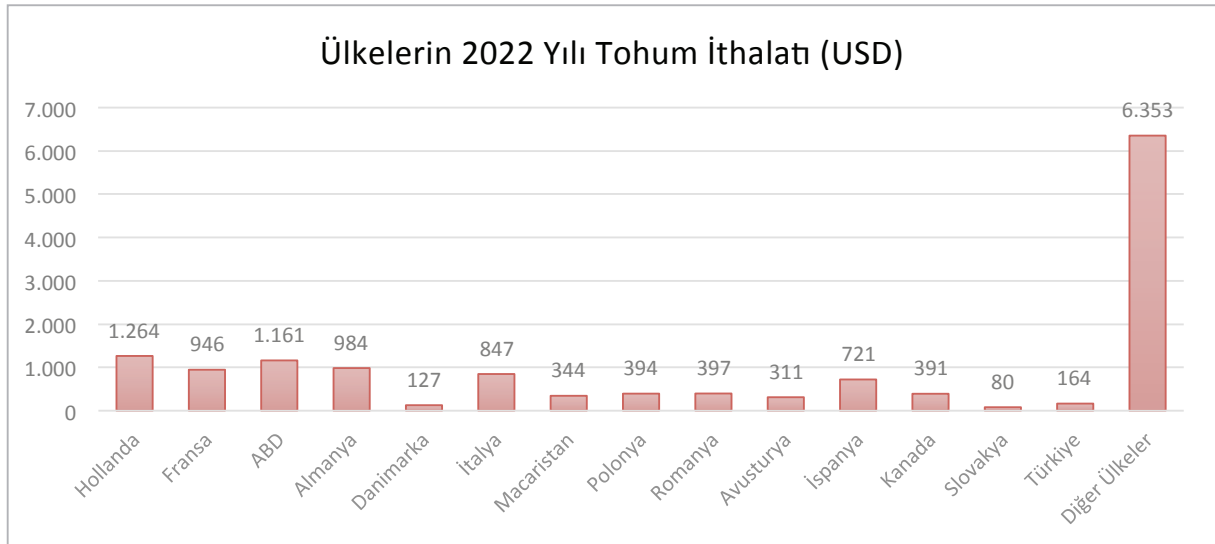
ÜLKELER	Tohum İhracatı (Milyon USD)	Tohum İthalatı (Milyon USD)
Hollanda	3.162	1.264
Fransa	2.565	946
ABD	1.965	1.161
Almanya	1.123	984
Danimarka	540	127
İtalya	509	847
Macaristan	482	344
Polonya	450	394
Romanya	446	397
Avusturya	410	311
İspanya	312	721
Kanada	306	391
Slovakya	259	80
Türkiye	92	164
Diğer Ülkeler	3.609	6.353
Genel Toplam	16.230	14.484

Kaynak: ISF

Grafik 1. Dünya Tohum İhracatı (Milyon USD) (2022)

Grafik 2. Dünya Tohum İthalatı (Milyon USD) (2022)

Kaynak: ISF

4. TÜRKİYE'DE TOHUMCULUK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

4.1. Türkiye Tohumculuk Endüstrisinin Gelişimi

Türkiye, kıtaları birbirine bağlayan stratejik konumu, genç nüfusu, bereketli toprakları ve eşsiz iklimi ile önemli bir tarım potansiyeline sahiptir. Ülkemizde tarım sektörü insanların beslenmesi, istihdamı, ekonomiye katkısı ve ihracat potansiyeli bakımından büyük önem taşımaktadır.

Türkiye'de ilk bitki ıslah çalışmaları ve kaliteli tohum üretimleri 13 Aralık 1925' de Islah-ı Buzr (Büzür) adı ile kurulan Eskişehir Tohum Islah İstasyonunun kurulu-

şu ile başlamış ancak, 1950'lere gelinceye kadar yalnızca serin iklim tahıllarına odaklanan çeşit geliştirme ve tohum üretim çalışmaları ile sınırlı kalmıştır. İzleyen yıllarda kamu araştırma programlarına hem daha çok sayıda tohum türü ve çeşidi dahil edilmiş hem de üretilen tohumların miktarı artırılmıştır.

Türkiye'de, 1980'li yılların başlarında tohumculuk sektörü ile ilgili temel politikalarda önemli değişiklikler yapılarak, kamu esaslı bir tohum tedarik sisteminden özel girişimi esas alan bir tohum endüstrisi modeline geçilmiştir. Ekonominin serbestleştirilmesi ve tohumluğun dış ticaretteki kısıtlamalarının kaldırılması sonucunda özel sektör yatırımlarının

“Ülkemizde tarım sektörü insanların beslenmesi, istihdamı, ekonomiye katkısı ve ihracat potansiyeli bakımından büyük önem taşımaktadır.”

önü açılmış, yerli veya yabancı pek çok tohumculuk firması ya doğrudan ya da ortaklıklar yoluyla sektöre girmiştir. Sonuçta özel tohumculuk firmalarının sayısı, kapasitesi ve faaliyetleri kısa sürede hızla artarak ulusal tohumculuk endüstrisi özel sektör ağırlıklı bir konuma gelmiştir.

Türkiye tohum tedarik sistemi içerisinde kamu tohumculuk kuruluşları halihazırda buğday, arpa ve bazı yem bitkileri gibi kendine döllen bitkilere odaklanan sınırlı bir üretim ve dağıtım faaliyeti içerisinde-dir. Son yıllar itibarıyla, özel tohumculuk şirketleri bu türlerde de pazar paylarını önemli ölçüde arttırmaya başlamışlardır. Türkiye’de Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2024 yılı itibarıyla yetkilendirilmiş 1.132 adet tohumculuk kuruluşu bulunmaktadır. Büyük bir kısmını özel sektör firmalarının oluşturduğu bu kuruluşlar arasında sermaye yapısı, istihdam durumu, üretim ve işleme kapasitesi, çeşit geliştirme ve temini, ürün yelpazesi ve endüstriyel entegrasyon derecesi bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

“Türkiye’de Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2024 yılı itibarıyla yetkilendirilmiş 1.132 tohumculuk kuruluşu bulunmaktadır.”

Türkiye çok uzun zamandan beri küresel ve bölgesel tohumculuk organizasyonları ile yakın temas ve etkileşim içerisinde. Ülkemiz 1963 yılında ISTA (Uluslararası Tohum Test Birliği), 1968 yılında ise (tarla bitkileri ve yem bitkileri kategorilerinde olmak üzere) OECD (Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı) sertifikasyon sistemine dahil olmuştur.

Cumhuriyetle birlikte başlayan tohumculuk çalışmaları son yıllarda yeni bir boyut kazanmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan 2004 yılına kadar yaşanan gelişmeler sonucunda tohumculukla ilgili mevzuat ihtiyaçlara cevap veremediği için ülkemizde 2004 yılında “5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun” ve 2006 yılında “5553 sayılı Tohumculuk Kanunu” yürürlüğe

girmiştir. Sektörün işleyişine yönelik olarak hukuksal alt yapıda bir takım düzenlemeleri kapsayan bu kanunla kurulan alt birlikler tarımsal anlamda güçlü kurumlar olarak çalışmalar yapmaktadırlar. Bu kanunlarla, bitkisel üretimde verimliliği ve kaliteyi artırmak, tohumlara kalite güvencesi sağlamak, tohum ticaretini ve sektörü yeniden düzenlemek hedeflenmiştir. Böylece, ilk kez sertifikalı tohum üreticilerine destek verilmeye başlanmış, tarla bitkileri, bağ-bahçe bitkileri, orman bitki türleri ve diğer bitki türleri çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumlarının üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmaları ile ilgili düzenlemelerin yapılması sağlanmıştır.

4.2. Türkiye Tohum Ticareti

Türkiye’de özel sektör tohumculuğu her geçen gün gelişmekle birlikte yenidir. 1980 yılından önce ülkede yalnızca iki özel şirket faaliyet göstermekte ve bunların toplam sertifikalı tohum ticareti içerisindeki payları %2 civarında iken her türlü tohum üretim ve dağıtımını kamu kuruluşları tarafından yapılmakta ve fiyatlar Devlet tarafından belirlenmekteydi. Üreticiler tarafından kullanılan çoğu türlerde mahsulden tohum kullanımı yaygındı ve hibrit tohum kullanımı bilinmiyordu. Kamu tarafından hemen hemen bedelsiz dağıtılan ticari tohumların genetik kaliteleri genelde çok düşüktü ve “tohum ticareti hacmi” yok denecek kadar azdı.

Hükümet politikalarına bağlı olarak, tohumculuk pazarımızda önümüzdeki yıllarda özellikle yem bitkileri ve serin iklim tahıllarında artışlar görülecektir. Türkiye tohumculuk pazarını oluşturan en önemli ürün bileşenleri tahıllar, endüstri ve yem bitkileri ile sebzelerdir.

4.3. Türkiye Tohum Dış Ticareti

Türkiye’de 1980 öncesinde hem ithalatta hem de ihracatta son derece sınırlı bir tohum dış ticareti söz konusu olmuştur. Toplam bir kaç milyon dolarlık bir hacme sahip olan tohum ithalatı büyük ölçüde kamu kuruluşları tarafından yapılmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı verilerine göre Türkiye’nin 2002 yılında tohum ithalatı 55,3 milyon USD iken 2024 yılında 288 milyon USD’ye ulaşmıştır. 2024 yılı tohum ithalatının %55’ini patates tohumu oluştururken, bunu %22 ile hibrit mısır, %9 ile çim ve çayır otu tohumu, %5 ile yem bitkileri tohumu, kalan %9’unu ise diğer çeşitler oluşturmaktadır. Mısır tohumunun ithalatı, ağırlıklı olarak hibrit tohum üretiminin yurt içerisinde yapılabilmesi için ihtiyaç duyulan orijinal kademede tohumları kapsamaktadır.

Tablo 2. Türkiye'nin İthal Ettiği Tohum Miktarı (ton) ve Değerleri (1.000 USD)

Ürünler	İthalat											
	Miktarı (Ton)						Parasal Değeri (1.000 \$)					
	2002	2015	2020	2022	2023	2024	2002	2015	2020	2022	2023	2024
Buğday	129	756	1.146	445	503	288	46	809	893	413	515	373
Arpa	-	106	288	393	260	298	-	141	316	470	428	405
Mısır	784	1.938	6.705	5.796	7.612	11.224	2.442	12.363	28.730	24.401	40.262	55.480
Çeltik	-	1.276	82	30	0,017	25	-	537	74	30	0,087	38
Pamuk	166	31	60	68	45	85	241	126	208	68	158	178
Ayçiçeği	177	571	755	518	809	971	2.190	5.636	11.758	10.659	22.108	15.350
Kanola	50	87	76	2.636	848	338	-	687	392	2.702	1.713	2.243
Soya	6	-	-	-	0,043	0,31	4	2	-	0	0,702	2,33
Yerfıstığı	-	-	-	-	0,001	0	-	-	-	0	0,020	0
Patates	14.147	38.440	21.366	17.233	29.788	27.976	6.826	24.162	15.357	11.687	23.666	24.483
Şeker pancarı	86	622	413	524	335	526	-	13.928	11.312	11.806	24.973	47.187
Yem bitkileri	403	4.134	6.057	1.893	2.200	2.566	426	8.577	6.895	5.068	6.952	5.750
Çim ve çayırotu	2.131	4.198	4.779	4.437	5.400	4.321	3.047	8.705	9.511	11.258	14.137	10.769
Sebze bitkileri	1.148	857	1.715	1.159	1.611	870	40.070	115.162	109.353	86.622	110.856	121.817
Diğerleri	-	3.570	2.377	2.597	1.973	1.225	-	11.346	4.663	4.430	3.794	3.709
Genel Toplam	19.227	56.585	45.819	37.729	51.384	50.715	55.292	202.181	199.462	169.614	249.563	287.784

Tablo 3. Türkiye'nin İhraç Ettiği Tohum Miktarı (ton) ve Değerleri (1.000 USD)

Ürünler	İhracat											
	Miktarı (Ton)						Parasal Değeri (1.000 \$)					
	2002	2015	2020	2022	2023	2024	2002	2015	2020	2022	2023	2024
Buğday	20	964	16.354	10.918	14.106	26.802	-	776	7.139	6.725	7.527	15.650
Arpa	-	127	1.027	609	1.513	1.545	-	52	351	364	673	481
Mısır	4.694	12.250	26.349	23.825	30.014	23.414	10.856	30.730	36.827	59.699	101.016	77.490
Çeltik	-	6	32	21	50	61	-	9	33	14	76	70
Pamuk	1.854	958	3.285	4.836	4.934	4.348	3.531	2.245	8.309	11.257	13.087	12.267
Ayçiçeği	1.416	10.719	19.474	26.205	23.710	26.584	2.526	48.866	74.760	109.133	153.342	170.197
Kanola	-	-	-	6	165	16	-	-	-	25	189	33
Soya	-	89	142	542	178	218	-	150	233	910	338	399
Yerfıstığı	-	-	-	-	0,198	0,025	-	-	-	0	0,387	0,109
Patates	-	-	2.625	3.454	3.193	1.661	-	-	733	1.154	1.811	1.277
Şeker pancarı	-	161	143	36	180	55	-	1.717	1.584	278	1.113	1.749
Yem bitkileri	1	589	1.387	13.919	9.642	8.469	-	1.306	1.400	11.529	10.850	9.527
Çim ve çayırotu	27	101	259	310	179	90	90	505	428	1.231	784	401
Sebze bitkileri	100	141	394	473	471	425	317	14.754	29.139	27.864	33.431	41.743
Diğerleri	-	604	837	1.258	1.043	2.862	0	1.607	1.097	2.480	2.519	6.350
Genel Toplam	8.112	26.708	72.308	86.412	89.378	96.550	17.320	102.717	162.033	232.663	326.758	337.636

Kaynak: TOB

Türkiye'de 1980 öncesinde tohum ihracatı neredeyse yok denilecek kadar azdır. Ancak, zaman içerisinde tohum ihracat kapasitesi önemli bir gelişme göstermiştir. TİGEM işletmelerinde özel sektör firmaları ile yapılan ortak tohum üretimleri buna büyük katkı sağlamıştır.

2024 yılı tohum ihracatının %28'ini buğday tohumu oluştururken, bunu %27 ile ayçiçeği, %24 ile hibrit mısır ve kalan %21'ini ise diğer çeşitler oluşturmaktadır.

4.4. Dünya ve Türkiye Tohum Ticaretinin Karşılaştırılması

Türkiye'nin 2002 yılındaki tohum ithalatı değeri 55,3 milyon USD iken 2024 yılında %420 artarak 288 milyon USD'ye ulaşmıştır. İhracatı ise 2002 yılında 17,3 milyon USD iken 2024 yılında %1.853 artarak 338 milyon USD'ye yükselmiştir. Bu durum ihracatın ithalata göre daha fazla bir artış trendinde olduğunu göstermektedir. Ülkemizin tohum ihracatının ithalatı karşılama oranı 2002 yılında %31 iken bu oran 2024 yılında %117'ye yükselmiştir.

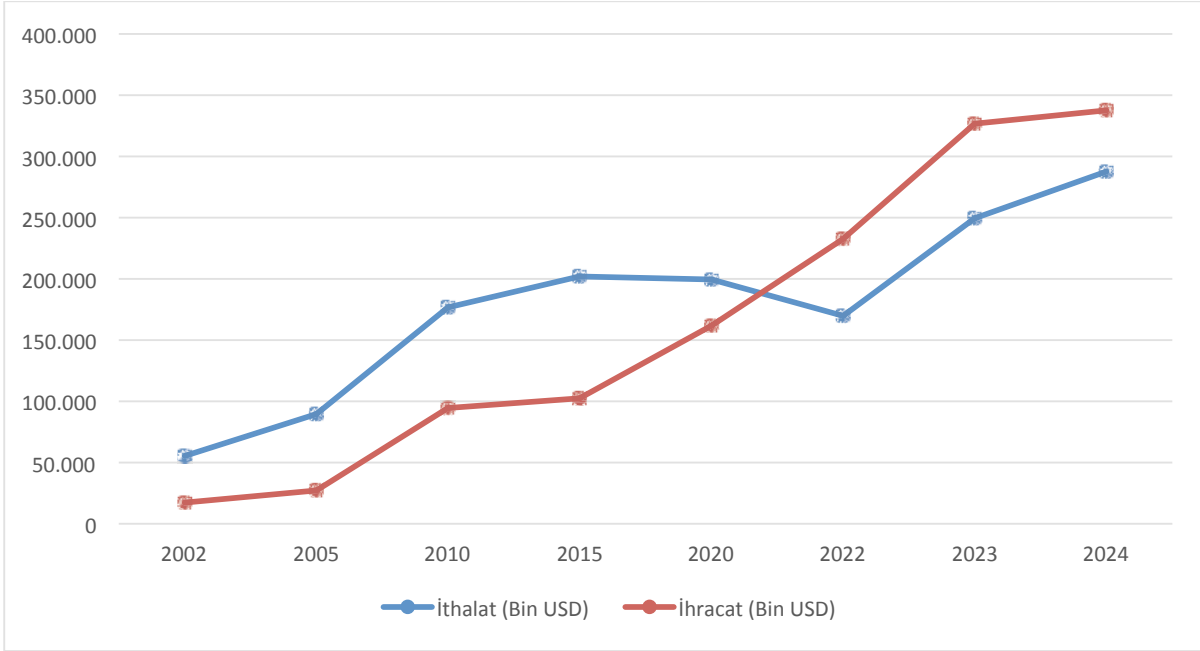
Ülkemizin 2002 yılında 17,3 milyon USD olan tohum ihracatı, 2024 yılında 338 milyon USD'ye çıkarak yaklaşık 20 kat artış göstermiştir.

Tablo 4. Türkiye'nin Tohum İthalat ve İhracat Değeri (1.000 USD)

	2002	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
İthalat	55.292	89.597	176.791	202.181	199.462	169.614	249.563	287.784
İhracat	17.320	26.981	94.789	102.717	162.033	232.663	326.758	337.636
Fark	37.972	62.616	82.002	99.464	37.429	-63.049	-77.195	-49.852
İhracatın İthalatı Karşılama (%)	31	45	54	51	81	137	131	117

Kaynak: TOB

Grafik 3. Türkiye'nin Tohum İthalat ve İhracat Değeri (1.000 USD)

Kaynak: TOB

Türkiye'nin Sertifikalı Tohum İhtiyacı ve Karşılama Oranları

TÜİK verilerine göre; 2024 yılı bitki türlerinin ekiliş alanları baz alınarak Türkiye'nin sertifikalı tohum ihtiyaçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Türkiye Tarım Arazilerinin Ekiliş Alanlarına Göre Dağılımı

Ürün Grubu	2015 (bin da)	2021 (bin da)	2022 (bin da)	2023 (bin da)	2024* (bin da)
1 Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	162.123	166.719	172.062	173.755	173.899
Tahıllar	117.132	111.392	112.016	115.341	115.449
Kuru baklagiller	6.903	9.123	9.051	8.787	8.738
Yağlı tohumlar	8.661	10.807	11.566	11.182	11.513
Tekstilde kullanılan bitkiler	4.340	4.323	5.732	4.777	4.679
Yem bitkileri	18.628	24.797	27.520	27.198	26.986
Diğer bitkisel ürünler	5.206	5.276	5.310	5.820	5.988
Parfümeri, ecz. vb. alanlarda kullanılan bitk. ve yem bit. toh.	1.253	1.001	867	650	546
2 Sebze	8.090	7.553	7.177	7.120	7.410
3 Meyve Alanı	32.840	35.910	36.710	36.940	38.010
4 Nadas Arazisi	41.140	30.590	29.600	28.140	26.550
5 Süs Bitkileri	46	55	57	58	59
Toplam	244.239	240.827	245.606	246.053	245.928

Kaynak: TÜİK (Alanlara II. Ürün ekilişleri dahildir.) (2024 yılı rakamları Mayıs/2025 itibariyle)

Tablo 6. Türkiye Sertifikalı Tohum İhtiyaçları (ton) (2024)

TÜRLER	Ekiliş Alanı* [dekar]	Ekim Normu (kg/da)	Tohum İhtiyacı*** (ton)
Buğday	70.238.078	23	1.615.476
Arpa	32.548.667	23	748.620
Tritikale	1.096.049	23	25.209
Yulaf	5.051.782	22	111.139
Hububat Toplamı	108.934.576	23	2.500.444
Hibrit Mısır	7.894.438	3	23.683
Çeltik	1.289.036	22	28.358
Hibrit Ayçiçeği	9.737.224	0,4	3.895
Soya	437.113	10	4.371
Aspir	254.175	4	1.017
Kanola (Kolza)	295.194	0,4	118
Yerfıstığı	576.419	8	4.611
Ş. Pancarı	3.246.651	0,4	1.299
Pamuk	4.669.272	2	9.339
Nohut	4.607.835	14	64.510
Kuru Fasulye	918.620	10	9.186
Mercimek	3.125.908	14	43.763
Yonca**	5.643.460	3	16.930
Korunga**	1.241.541	10	12.415
Fiğ	2.665.745	10	26.655
Patates	1.957.753	350	685.214

(*) Kaynak: TÜİK

(**) Yonca ekiliş alanlarının 5 yılda bir ve korunga ekiliş alanlarının 3 yılda bir yenilenmesi esas alınmıştır.

Tablo 7. Türkiye Tohum Satış Miktarları (ton)

Türler	2002	2005	2010	2015	2020	2022	2023	2024
Buğday	80.089	173.386	262.764	483.819	485.366	443.978	480.591	544.609
Arpa	4.127	21.643	31.822	124.932	221.526	169.228	194.480	149.808
Mısır	14.547	27.706	30.763	58.453	48.786	61.847	70.149	75.213
Çeltik	897	1.289	2.040	10.215	10.025	8.899	9.354	11.724
Ayçiçeği	3.072	5.162	10.558	13.814	14.854	8.146	11.419	16.766
Soya	796	495	1.172	2.354	3.795	2.522	3.017	5.436
Yerfıstığı	1	61	30	139	232	149	189	-
Şekerpancarı	3.177	2.201	2.338	2.500	1.833	2.063	2.200	1.607
Patates	26.000	47.624	74.823	209.795	312.271	495.708	376.773	359.507
Pamuk	10.776	12.525	11.034	8.411	15.308	20.352	22.142	20.836
Nohut	166	143	403	2.257	19.504	19.463	13.867	19.153
Kuru Fasulye	24	5	5	430	2.488	3.590	1.814	2.147
Mercimek	1	2	61	1.131	36.043	46.421	48.472	27.295
Kanola (Kolza)	30	15	142	171	114	2.657	736	356
Sebze	2.137	3.103	3.592	3.497	3.561	3.886	4.131	3.604
Yonca	416	1.061	1.465	1.583	4.208	3.115	3.258	3.052
Korunga	885	1.491	858	32	560	399	1.248	857
Fiğ	803	2.366	1.314	833	2.489	-	-	1.924
Sorghum+Sudan Otu Melezi	147	327	559	1.885	3.497	87	-	-
Yemlik Pancar	44	39	35	69	10	-	-	-
Yem Şalgamı	-	22	2	18	27	33	-	-
Çim ve Çayırotu	2.236	3.601	2.910	4.377	5.775	4.811	5.996	4.903
Susam	3	1	1	0	13	6	-	-
Aspir	-	-	18	634	191	-	-	-
Diğerleri	-	-	875	6.292	23.363	-	12.190	8.406
Toplam	150.374	304.268	439.584	937.641	1.215.809	1.297.360	1.262.026	1.257.203

Kaynak: TOB

Tablo 8. Türkiye’de Sertifikalı Tohum Üretimleri

TÜRLER	2002			2023			2024		
	Üretim (ton)	İhtiyaç (ton)	Karşılama Oranı (%)	Üretim (ton)	İhtiyaç (ton)	Karşılama Oranı (%)	Üretim (ton)	İhtiyaç* (ton)	Karşılama Oranı (%)
Buğday	80.107	1.620.000	4,9	493.498	1.571.498	31	570.537	1.615.476	35
Arpa	4.376	602.001	0,7	195.733	753.981	26	151.054	748.620	20
Tritikale	-	-	-	10.065	22.917	44	7.745	25.209	31
Yulaf	-	-	-	2.546	30.284	8	1.772	111.139	2
Hibrit Mısır	15.896	11.840	134,3	92.551	28.741	322	87.403	23.683	369
Çeltik	1.293	20.025	6,5	9.404	24.666	38	11.761	28.358	41
Hibrit Ayçiçeği	4.575	2.336	195,8	34.320	3.810	901	42.380	3.895	1.088
Soya	595	947	62,8	3.195	3.268	98	5.654	4.371	129
Aspir	-	215	-	226	1.285	18	461	1.017	45
Kanola	20	328	6,1	53	129	41	33	118	28
Yerfıstığı	1	1.267	0,1	189	3.681	5	203	4.611	4
Şeker Pancarı	1.421	1.298	109,5	2.045	1.422	144	1.136	1.299	87
Pamuk	11.585	8.400	137,9	27.031	9.549	283	25.099	9.339	269
Nohut	198	45.594	0,4	13.896	64.228	22	19.917	64.510	31
Kuru Fasulye	29	9.492	0,3	1.439	8.846	16	2.182	9.186	24
Mercimek	14	18.939	0,1	48.672	45.210	108	28.427	43.763	65
Yonca	269	2.846	9,5	4.299	3.602	119	3.908	16.930	23
Korunga	411	4.024	10,2	1.333	4.871	27	1.434	12.415	12
Fiğ	1.246	42.260	2,9	3.202	28.363	11	1.924	26.655	7
Patates	21.375	434.456	4,9	350.178	528.244	66	333.191	685.214	49

Kaynak: TOB

(*) Tohum ihtiyaçları belirlenirken türlerin ekiliş alanlarının yenilendiği yıl miktarları esas alınmıştır.

5. TİGEM’İN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ

5.1. TİGEM’in Kuruluşu

TİGEM, kuruluşu Osmanlı İmparatorluğunun ilk yıllarına dayanan Çiftlikatı Hümayunlar ile Devlet Üretim Çiftliklerinin 1984 yılında tek çatı altında toplanmasıyla kurulmuştur.

Çiftlikat-ı Hümayun’lar Atatürk’ün direktifleri ile 1926 yılında 867 sayılı Kanunla hara ve inekhanelere dönüştürülmüş, ilave işletmelerin açılması ile birlikte bu işletmelerde at yetiştiriciliği ile sığır ve koyun ıslahı ana ekseninde faaliyetlerini 1984 yılına kadar sürdürmüşler,

Devlet Üretim Çiftlikleri ise Zirai Kombinalar ile Devlet Ziraat İşletmelerinin 01/03/1950 tarihli ve

5433 sayılı Kanunla tek çatı altında birleştirilmesi ile kurulmuş, sertifikalı tohum ile damızlık üretimi ve dağıtımını ana ekseninde 1984 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüştür.

Devlet Üretim Çiftliklerinin bir kolunu oluşturan Zirai Kombinalar İdaresi, ziraat alet, makine vasıtaları ile zirai mücadele ilaçları satın alarak, üreticinin tarım faaliyetlerine yardım etmek amacıyla 12/12/1937 tarihli ve 3130 sayılı Kanunla kurulmuş ve faaliyetlerini 1950 yılına kadar sürdürmüştür,

Devlet Üretim Çiftliklerinin diğer kolunu oluşturan Devlet Ziraat İşletmeleri ülkemiz tarım sektörüne önderlik ve öğreticilik yapması amacıyla 01/01/1938 tarihli ve 3308 sayılı Kanunla kurulmuş ve faaliyetlerini 1950 yılına kadar sürdürmüştür,

İmkânların, bilgi ve tecrübenin birleştirilerek, hizmetin geliştirilmesi ve genişletilmesi amacıyla kurulmuş olan TİGEM, kamuda tohumculuk ve damızlık konularında çalışan işletmeleri bir çatı altında toplamış bulunmaktadır.

TİGEM kurulduğu ilk yıllarda Türkiye'nin tüm coğrafi bölgelerine dağılmış 37 işletmesinde, başta hububat tohumluğu olmak üzere, endüstri bitkileri, çayır mera ve yem bitkileri, sebze tohumluğu, fidan-fide üretiminde büyük hizmetler görmüştür. Damızlık üretiminde ise sığircılık, koyunculuk, civciv ve sperma üretiminde elde edilen gelişmeler Türkiye hayvancılığının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır.

TİGEM, 1984 yılında Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olarak faaliyetine başlamış, 1994 yılında ise Teşebbüsün kurumsal yapısı İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsüne dönüştürülmüştür.

5.2. TİGEM'in Kuruluş Amacı ve Faaliyet Konuları

TİGEM, tarım ve tarıma dayalı sanayinin ihtiyacı olan her türlü mal ve hizmetleri üretmek amacıyla kurulmuştur.

TİGEM'in sermayesinin tamamı Devlete aittir. İktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermektedir. Kurumlar Vergisi mükellefidir.

TİGEM'in faaliyet konuları ana hatlarıyla aşağıda belirtilmiştir.

- Ülkenin bitkisel ve hayvansal üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla yetiştirdiği tohum, fidan, fide ve benzeri mallar ile ürettiği damızlık hayvan ve spermaları yetiştiricilere intikal ettirmek,
- İşletmelerde elde edilecek hayvansal ve bitkisel ürünlerle birlikte çiftçilerden alacağı ürünleri kıymetlendirmek için tesisler kurmak, kurdurmak, kurulanlara iştirak etmek,
- Bitkisel ve hayvansal üretim, yetiştirme, ıslah konularında araştırmalar yapmak, yaptırmak ve gerektiğinde diğer ıslah ve araştırma kuruluşları ile işbirliği yapmak,

- Ürettiği her türlü ürün ve hizmet konuları ile ilgili olarak çevre çiftçisi ve çiftçi örgütleri ile üretim ve tanıtım amaçlı işbirliğine girmek,
- Amaç ve faaliyetlerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu her türlü mal ve hizmeti yurt içi ve yurt dışından temin etmek,
- Yurt içi ve yurt dışındaki kişi ve kuruluşlarla işbirliği yaparak her türlü mal ve hizmeti temin etmek, bunları pazara hazırlayarak iç ve dış pazarlarda değerlendirmek,
- Üretim ve işletme faaliyetlerinde bulunmak ve tesislerini kurmak üzere özel ve tüzel kişilerden yer kiralamak, kiraya vermek,
- İşletme ünitelerinde zaman içinde fonksiyonunu yitirmiş kümes, ahır, depo, sundurma ve benzeri binaların yıpranmaya terk edilmemesi ve ekonomiye kazandırılması için, işletme bütünlüğüne zarar vermemek kaydıyla özel veya tüzel kişilere kiraya vermek,
- Faaliyet konuları ile ilgili üretim ve işletme tesisleri kurmak üzere yurt içi ve yurt dışı özel ve tüzel kişi ve firmalarla işbirliği yapmak, ortaklık kurmak ve faaliyete geçmesini sağlamak,
- Yurt içi ve yurt dışı firmalarla patent, lisans, teknik beceri ve benzeri anlaşmalar yapmak, bilgi ve teknolojiyi mer'i mevzuata göre satmak ve satın almak,
- İşletme yönetimi, proje araştırma, fizibilite ve benzeri mühendislik hizmetlerini yapmak ve yaptırmak,
- Çalışma konuları ile ilgili beceri kazandırma seminerleri ve kursları düzenlemek veya düzenletmek.

5.3. TİGEM'de Tohumculuk Faaliyetinin Gelişimi

Türkiye'de tarımsal üretimin öncü kuruluşu olan Zirai Kombinalar, kuruluş yılı olan 1937'den itibaren sahip olduğu zirai alet ve makinelerle üretici ve yetiştiricilerin arazilerinin sürülmesi, ekilmesi ve hasat edilmesinde destek sağlamış ve ekilecek buğday ve arpa tohumlarının seçiminde de özen göstermiştir.

TİGEM'in Ana Statüsü ile belirlenmiş birinci görevi, ülkemizin bitkisel üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla ürettiği tohum, fidan, fide ve benzeri malları yetiştiricilere intikal ettirmektir.

Ülkemizde modern tarım tekniklerinin uygulanması, tarım sanayinin geliştirilmesi ve bu konularda çiftçilere önderlik ve öğreticilik görevi yapması amacıyla kurulan Devlet Ziraat İşletmeleri 1937-1950 yılları arasında kamu hizmeti sunmuş ve hububat üretiminin artırılması için çalışmıştır.

Tarım Bakanlığına bağlı olarak, Ziraî Kombinalar ve Devlet Ziraat İşletmeleri varlıklarının aynı çatı altında toplanması ile Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü 1950 yılında kurulmuştur. Ülkemiz çiftçilerinin bitkisel üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla sistemli olarak 1950 yılından itibaren tohum üretim faaliyetlerine başlanılmıştır. Ülkemizin tohum tedarik sistemi içerisinde buğday ve arpa tohumlarının yanı sıra yem bitkileri gibi kendine döllen bitkilere odaklanan bir üretim ve dağıtım faaliyeti yürütülmüştür.

Devlet Üretim Çiftlikleri, kuruluşundan itibaren 1980'li yıllara kadar ülkemizin tohum tedarik ve dağıtım sistemi içerisinde en büyük paya sahip kamu kuruluşu olarak faaliyetini sürdürmüştür. Tarımsal Araştırma Enstitüleri ve ziraat fakülteleri tarafından ıslah edilen yeni türdeki bitki tohumlarının, Devlet Üretim Çiftlikleri arazilerinde üretimlerinin yapılmasının yanında bu işletmelerin çevresindeki çok sayıdaki büyük ölçekli vatandaş arazilerinde de sözleşmeli olarak üretim gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde Devlet Üretim Çiftliklerinin sahip olduğu modern tohum hazırlama tesislerinde tohumlar hazırlanarak ülkemiz çiftçilerine dağıtımları gerçekleştirilmiştir.

Devlet Üretim Çiftlikleri, ülkemizde 1950-1984 yılları arasında buğday, arpa, yulaf, çavdar, yonca, korunga, fiğ, pamuk, mısır ve ayçiçeği tohumlarının üretimi ve dağıtımını konusunda tek kuruluş olarak faaliyetini sürdürmüştür. Ülkemizde açığı bulunan diğer türlerdeki bitki tohumlarının üretimi ve dağıtımının yanında, ülkemizde yetişebilecek her çeşit meyve ve sebze fidan ve fidelerinin üretimlerini de gerçekleştirerek dağıtımlarını sağlamıştır.

Devlet Üretim Çiftlikleri ile Hara ve İnekhanelerin taşınmazlarının bir çatı altında birleştirilmesi ile 1984 yılında kurulan Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Ana Statüsü ile belirlenmiş birinci görevi, Ülkemizin bitkisel üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla ürettiği tohum, fidan, fide ve benzeri malları yetiştiricilere intikal ettirmektir.

TİGEM, kuruluş tarihinden itibaren, ülkemiz tarım sektörünün en önemli girdisi durumunda olan, özellikle 1980 yılından sonra gelişen ülkemiz tohumculuk sektörünün ilgi göstermediği veya yetersiz kaldığı ve ülkemizde üretim açığı bulunan bitki türlerindeki tohumların üretimlerinin gerçekleştirilmesi ve çiftçilerimize dağıtımlarının yapılması ana ekseninde faaliyetlerini sürdürmektedir.

5.4. Ülkemiz Çiftçilerinin Sertifikalı Tohum Kullanımının Artırılmasına İlişkin Yürütülen Faaliyetler

08/07/1948 tarihli ve 5254 sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohum Verilmesi Hakkında Kanun ile;

- 1) Mahsulü en az %40 nispetinde zarara uğrayıp elinde tohumluğu kalmamış ve Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından veya Tarım Kredi Kooperatiflerinden tohum kredisi alamayacak halde bulunmuş olan,
- 2) Mahsulü %40 tan daha az nispette zarar görmüş fakat elinde tohumluğu kalmamış ve Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından veya Tarım Kredi Kooperatiflerinden tohum kredisi sağlayamamış ve bu yüzden ziraî işletmesini yürütemeyecek hale gelmiş bulunan,
- 3) Mahsulü zarara uğramamış olmakla beraber elinde olmayan herhangi sebeple fakr-u zarurete duçar olarak tohumluğunu dahi tedarike ve Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından veya Tarım Kredi Kooperatiflerinden tohum kredisi almaya imkân bulamayan ve bu sebeple çiftçiliği bırakacak hale düşen çiftçilere, Ziraat Bankası eliyle ödünç ve faizsiz olarak buğday, arpa, mısır, çavdar, yulaf tohumları ve gerekli hallerde diğer çeşit tohumları dağıtmaya Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı yetkili kılınmıştır.

Devlet Üretim Çiftlikleri ve sonrasında TİGEM, ürettiği tohumların %50 den fazlasını bu Kanun çerçevesinde çiftçilere dağıtmıştır. Ancak, 20/06/2001 tarihli ve 4684 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ve 5254 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılması ile birlikte 2001 ve 2002 yıllarında ülkemiz sertifikalı hububat tohumluğu kullanımı hızla azalmıştır.

Azalan sertifikalı tohum kullanımını artırmak ve yaygınlaştırmak amacıyla 2004 yılında önemli uygulamalar getirilmiştir. Bunlar;

- Tohum fiyatları makul bir seviyede tutularak, çiftçilerimize destek verilmiştir,
- Tanıtım çalışmalarına hız verilerek çiftçilerimiz, sertifikalı tohum konusunda yazılı ve görsel

medya, tarla günleri gibi etkinliklerle bilgilendirilmiş ve bilinçlendirilmiştir,

- TİGEM'de Özel Bayilik Sistemi devreye sokulmak suretiyle, çiftçilerin tohum temini kolaylaştırılmıştır.

Bu çalışmaların sonucunda sertifikalı hububat tohumu dağıtım miktarı, TİGEM tarihindeki en yüksek değere ulaşmıştır.

TİGEM, bir İktisadi Devlet Teşekkülü olarak, tarım sektörünün en önemli girdilerinden sertifikalı tohum üretim ve dağıtımındaki etkinliğini daha da artırarak sürdürmesi amacıyla 2009 yılından itibaren önemli projeleri uygulamaya koymuştur.

Ülkemiz coğrafyasının önemli bir kısmının kurak ve yarı kurak iklime sahip olması, bitkisel üretim için ihtiyaç duyulan yeterli yağışın alınamaması sulamanın önemini ortaya koymaktadır. Sulama tekniklerinin amacına uygun kullanılması, toprağın korunmasının yanı sıra üretimde kalite ve verim artışının sağlanmasında son derece önemlidir.

Bu amaçla, mevcut iklim yapısının bitkisel üretime olan olumsuz etkisini azaltmak ve üretimi garanti altına almak için su potansiyeli olan işletmelerde sulu tarım alanlarını artırmak, mevcut yüzey sulama sistemlerinin basınçlı sulama sistemlerine dönüştürülmesini sağlamak net bir zaruret olarak karşımıza çıkmıştır.

TİGEM, işletmelerinde 2009-2024 yıllarında yapılan sulama yatırımlarıyla modern basınçlı sulama sistemleri kullanarak sulamaya açmış, 210.000 dekar olan sulu tarım arazisini 1.046.745 dekara çıkarmıştır. Sulu tarım arazilerinin artırılmasıyla birlikte ülkemizin sertifikalı hububat tohumu ihtiyacının önemli bir kısmını üretebilecek kapasiteye ulaşılmıştır. Bunun TİGEM, yanında özel sektör tohumculuk firmalarının büyük ölçekli sulu tarım arazi ihtiyaçlarını da karşılayarak, işbirliği kapsamında hibrit ayçiçeği, mısır, patates, sebze, yem bitkileri sertifikalı tohumları ile hastalıklardan arı meyve fidanı üretimleri artırarak sürdürmektedir.

Tohumda kalite ve kapasite artırımı ve çiftçilerimize dağıtılacak sertifikalı tohumların kısa sürede hazırlanması, tohumluğun sevkiyatında zaman kayıplarının yaşanmaması, işçilikten azami tasarrufun sağlanması kapsamında son yıllarda yaptığı yatırımlarla tohum hazırlama kapasitesini 341 ton/saat'e çıkarmış, diğer taraftan otomatik paketleme, barkodlama, paletleme ve forklift ile istifleme sistemlerini de kurmuştur.

TİGEM, tüm bu yatırımları gerçekleştirirken, verimlilik, kalite ve maliyet unsurları arasındaki dengeyi bilimsel zeminde kurmuş, maliyet azaltıcı ve satış artırıcı tedbirleri yerinde ve zamanında almıştır. Kuraklık riskinin olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak tedbirler bağlamında sulu tarım alanlarını artırmış, daha sağlıklı bir üretim planlaması yaparak, ileri teknik ve teknolojilerin uygulamaya konulmasını sağlamıştır.

5.5. TİGEM'İN SERTİFİKALI TOHUM ÜRETİMİNİ YAPTIĞI BİTKİ TÜRLERİ

5.5.1. Serin İklim Tahılları

TİGEM, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en fazla ekimi yapılan, insan beslenmesinde öncelikli ve özellikle Türk beslenme kültürünün vazgeçilmezi; ekmeğin hammaddesi olan buğdayın tohumunun üretimine önem vermektedir. Serin iklim tahılları olarak buğdayın yanında arpa, yulaf ve tritikale tohumlarının da üretimleri yapılmaktadır.

Ülkemizde 2002 yılında 80 bin ton buğday ve 4 bin ton arpa sertifikalı tohum dağıtımı gerçekleşmiş, ülkemiz ihtiyacının buğdayda %4,9'u arpada ise %0,7'si karşılanmıştır. TİGEM aynı yılda 72 bin ton buğday ve 3,8 bin ton arpa olmak üzere toplam 75,8 bin ton sertifikalı hububat tohumluğu dağıtımını gerçekleştirmiş, ülkemizde dağıtılan tohumlardan buğdayda %90'ını ve arpada ise %91'ini karşılamıştır.

Ülkemizde 2024 yılında 545 bin ton buğday ve 150 bin ton arpa sertifikalı tohum dağıtımı yapılmıştır. TİGEM ise 2024 yılında 115 bin ton buğday ve 21 bin ton arpa sertifikalı tohum dağıtımını gerçekleştirmiştir. Ülkemizde 2024 yılında yapılan tohum dağıtımıyla oranlandığında TİGEM ülkemiz tohum dağıtımında buğdayda %21 ve arpada %14 paya sahip olmuştur. TİGEM'in 2020-2024 yılları arasını kapsayan son beş yıllık ortalama sertifikalı hububat tohumu dağıtım miktarı 2002 yılı dağıtım miktarı ile karşılaştırıldığında %73 artmasına rağmen, buğday tohumu dağıtımındaki payı 2024 yılında %21'e düşmüştür. Bu durum son yıllarda özel sektör firmalarının da sertifikalı hububat tohumu üretimi alanında hızlı bir şekilde geliştiğini net olarak göstermektedir.

TİGEM'in sertifikalı hububat tohumu dağıtım miktarındaki artışın temelini; tohum safiyeti ve kalitesi, modern tohum teknolojisi, etkin tanıtım, uygun fiyat politikaları, sertifikalı tohumluğun desteklenmesi ve bayilik sistemi gibi tedbirler oluşturmaktadır.

Tablo 9. Türkiye Buğday ve Arpa Tohumu Dağıtım Miktarları (ton)

Türler	2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Buğday	80.089	262.764	483.819	485.366	490.027	443.978	479.895	544.609
Arpa	4.127	31.822	124.932	221.526	139.292	169.228	194.480	149.808
Toplam	84.216	294.586	608.751	706.892	629.319	613.206	674.375	694.417
İhtiyacı Karşılama (%)	3,8	39,7	28,6	35,3	27,6	27,1	30,0	29,0

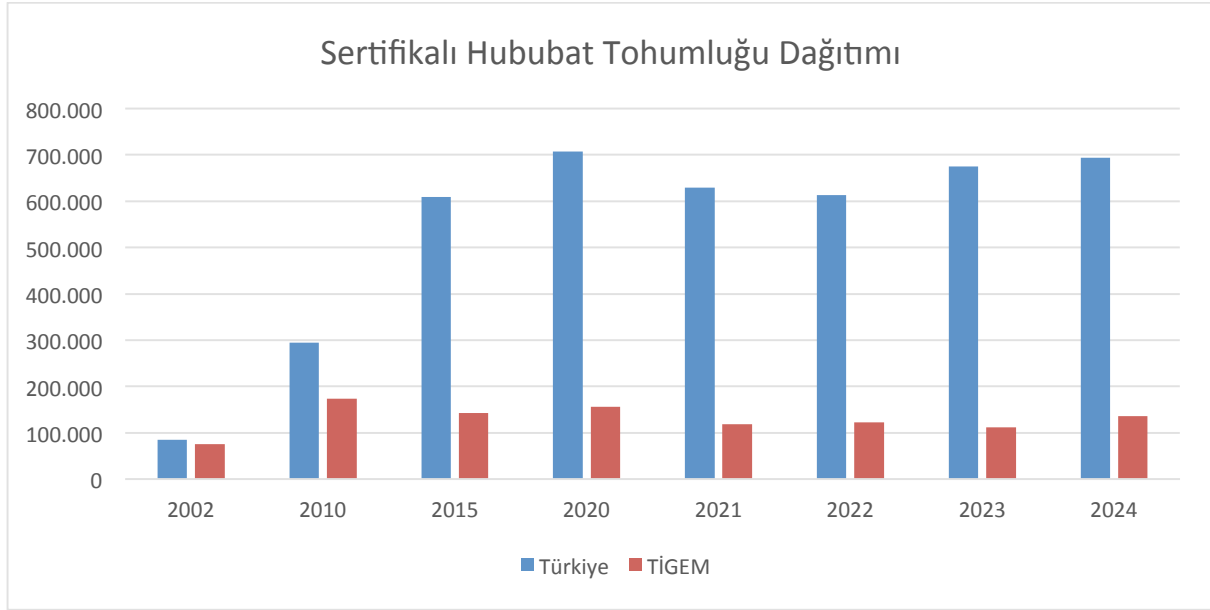
Kaynak: TOB

Tablo 10. TİGEM Buğday ve Arpa Tohumu Dağıtım Miktarları * (ton)

Türler	2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Buğday	72.059	156.925	128.383	136.055	106.631	104.319	93.509	114.531
TİGEM'in Ülke Dağıtımdaki Payı (%)	90	60	27	28	22	23,5	20	21
Arpa	3.753	16.795	14.484	19.893	11.168	17.726	18.509	20.850
TİGEM'in Ülke Dağıtımdaki Payı (%)	91	53	12	9	8	10,5	10	14

*TİGEM ekilişleri dahil.

Grafik 4. Sertifikalı Hububat Tohumluğu Dağıtımı

Kaynak: TOB ve TİGEM

TİGEM'in 2024 yılına ilişkin serin iklim tahılları üretimine ait bilgiler aşağıda verilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Bu bölgede yer alan ve TİGEM arazi varlığının %50'sine sahip olan Ceylanpınar İşletmesinde günlük buğday ekilişine 01.10.2023 tarihinde başlanmış ve 31.12.2023 tarihinde tamamlanmıştır. TİGEM'in hububat ekilişinin (1.005.838 da) %55,1'inin bulunduğu

Ceylanpınar işletmesinde (553.939 da) 2023-2024 yetiştirme döneminde İşletmede bir önceki üretim sezonuna göre daha az yağış alınmıştır. 2023-2024 üretim sezonunda özellikle Kasım ve Aralık aylarında yağın yağışlar tohumun çimlenmesi ve sağlıklı bir çıkış yapmasını sağlamıştır.

Ceylanpınar Tarım İşletmesi,
TİGEM arazi varlığının %50'sine sahiptir.

Ocak/2024, Şubat/2024 ve Mart/2024 aylarında toplam 164 mm yağış alınmış olup, bu durum bitki gelişimini olumlu yönde etkilemiştir. İşletmede 01 Ekim 2023 tarihi ile 21 Mayıs 2024 tarihi arasındaki 237 günlük periyodun; toplam 40 günü (%17) yağışlı geçmiştir. Ekiliş üzerine toplam 251 mm yağış alınmıştır. Bu rakam Beyazkule ünitesinde 257 mm, Gümüşsu ünitesinde 263 mm olmuştur (1 Ekim 2023-31 Mayıs 2024 arası).

Mart/2024 ve Nisan/2024 aylarındaki yağışlar, bitkilerin kardeşlenme, sapa kalkma ve başaklanma dönemlerinin sağlıklı bir biçimde tamamlanması için yeterli olmuştur. Dane dolum dönemi olan Mayıs/2024 ayında hiç yağış alınmamış olup, bu durum danelerde zayıflığa ve kuru ziraat alanlarında verimin düşük olmasına neden olmuştur. Diğer yandan Nisan/2024 ayında maksimum sıcaklık 38,9 °C, Mayıs/2024 ayında 39,6 °C ve Haziran/2024 ayında 47,8 °C olmuştur. Bu sıcaklıklar o aylara ait ülkedeki en yüksek sıcaklık değerleri olup, bitkinin dane dolmunu olumsuz yönde etkilemiştir.

Gümüşsu sulu ziraat ünitesinde 05.05.2024 ve 09.06.2024 tarihinde yıldırım düşmesi sonucu çıkan yangın nedeniyle toplam 4.259 dekar buğday alanı terkin edilmiştir.

Karataş ünitesinde mildiyö hastalığı nedeniyle 140 dekar kırmızı mercimek alanı terkin edilmiştir.

Orta Anadolu Bölgesi

Bu bölgede yer alan ve TİGEM arazi varlığının %35'ini oluşturan Altınova, Anadolu, Gökhöyük, Gözlü, Koçaş, Konuklar, Malya ve Polatlı İşletmelerinde son 20 yıllık ekiliş üzerine düşen yağış ortalaması 289,7 mm'dir. Bir önceki sezona göre %17 daha az yağış alınmıştır.

Bölgedeki işletmelerde; 42.127 dekarı sulu, 314.595 dekarı kuru olmak üzere toplam 356.722 dekar hububat ekilişi yapılmış olup, Eylül/2023 ve Aralık/2023 ayları arasında ekim işlemi tamamlanmıştır..

Altınova İşletmesinde; Ekim/2023-Haziran/2024 aylarında toplam 289,8 mm yağış alınmıştır. Bitkinin kardeşlenme ve sapa kalma döneminde geçen

seneye oranla %65 daha az yağış alınmış olup, az miktardaki bu yağış, bitkinin ihtiyacını karşılayamamış ve bitki gelişimi olumsuz yönde etkilenmiştir. Nisan/2024 ayı sıcaklık ortalaması son 10 yıldan %45 oranında daha fazla olmuştur. Bu durum bitkinin su tüketimine bağlı olarak kuraklık stresi yaşamasına neden olmuştur. Kuraklık stresi yaşayan bitkilerin bir kısmı başak çıkaramamış, bitki boyu genellikle 15 cm'nin altında ve cılız kalmıştır. İşletmede kuraklık zararının yanı sıra yaşanan dolu yağışı verim kaybına neden olmuş ve alınan verim uzun yıllar ortalamasının çok altında kalmıştır. İşletmede 130 dekar alan yangın ve 7.314 dekar alan ise kuraklık nedeniyle terkin edilmiştir.

Anadolu İşletmesinde; Eylül/2023-Mayıs/2024 ayları arasında ekiliş üzerine toplam 255,5 mm olarak alınan yağış, uzun yıllar ortalamasının altındadır. Haziran/2024 ayında hiç yağış alınmamıştır. Bitkilerin çıkış ve kardeşlenme döneminin yaşandığı Kasım/2023, Aralık/2023 ve Ocak/2024 aylarında alınan yağışlar yeterli olurken, Şubat/2024, Mart/2024 ve Nisan/2024 aylarında etkili ve yeterli yağışlar alınmamıştır. Bu aylardaki kuraklık ve mevsim normalleri üzerindeki hava sıcaklıkları nedeniyle kuru ziraat buğday bitkilerinde su stresine bağlı olarak bitki ve başak boyunun kısalığı görülmüştür.

Gökhöyük İşletmesinde; 2023-2024 üretim sezonunda ekiliş üzerine 245,0 mm yağış alınmış ve uzun yıllar ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Kış mevsimi sıcaklıklarının mevsim normallerin üzerinde seyretmesinden dolayı fare popülasyonunda artış görülmüştür. Mücadele uygulamaları zamanında yapılmış olup, bu durum herhangi bir verim kaybına sebep olmamıştır. Gökhöyük İşletmesinde 40 dekar alan yangın sebebiyle terkin edilmiştir.

Gözlü İşletmesinde; 2023-2024 yılı güzlük hububat ekilişleri üzerine toplam 303,0 mm yağış alınmış olup, bitkilerin sapa kalma dönemi olan Mart/2024 ayı sonu-Nisan/2024 ayı başlarında az miktarda yağış alınmıştır. Yetersiz yağış bitki boylarının kısa kalmasına neden olmuştur. İşletmede 6.05.2024-07.05.2024 tarihlerinde hava sıcaklıkların -1°C'ye kadar düşmesi sebebiyle bu dönemde erken çıkan başaklarda soğuk zararı görülmüştür. Bitkinin başaklanma dönemi olan Mayıs/2024 ayında yaşanan düşük sıcaklıklar bitkinin çiçek organlarına zarar vermiş, bu durum tozlaşmayı olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer yandan yaşanan gece-gündüz sıcaklık farkı, soğuk zararına neden olmuş ve buğday başaklarının uç kısımları

dane dolduramamış, içi boş kalmıştır. Haziran/2024 ayının ilk haftasından itibaren artan aşırı sıcaklıklar ise bitkilerde erken olgunlaşmaya sebebiyet vermiştir. 2023-2024 üretim sezonunda yaşanan iklimsel olaylar nedeniyle hububat verimleri bir önceki yıla göre düşük gerçekleşmiştir.

Koçaş İşletmesinde; 2023-2024 yılı günlük hububat ekilişleri üzerine toplam 369,5 mm yağış alınmıştır. Günlük ekilişler tamamlandıktan sonra alınan sonbahar yağışlarının yetersiz olmasından dolayı, bitki çıkışları sulama yapılarak sağlanmıştır. Kış mevsiminde hava sıcaklığının mevsim normallerinin üzerinde alınmasından dolayı bitki gelişim süreci hızlanmıştır. Ancak Şubat/2024 ayının ilk haftalarında gece sıcaklıklarının eksilere düşmesi ve gündüz sıcaklıklarının yüksek seyretmesi sonucunda bitkilerde sararma yaşanmış ve bitki gelişimi olumsuz yönde etkilenmiştir. Ayrıca Nisan/2024 ve Mayıs/2024 ayı sıcakları mevsim normallerin üstünde seyretmiştir. Bitkilerde dane dolumunun tam olmadığı gözlenmiş olup, Haziran/2024 ayında ise saatte 70 km hızla esen rüzgar, bitkilerinin yatmasına sebep olmuştur. Bu sebeplerden dolayı verim kaybı yaşanmıştır.

Konuklar İşletmesinde; 2023-2024 yılı günlük hububat ekilişleri üzerine toplam 312 mm yağış alınmış olup, kış mevsiminde hava sıcaklığının mevsim normalleri üzerinde seyretmesinden dolayı bitki gelişimleri daha hızlı olmuştur. Nisan/2024 ve Mayıs/2024 ayı sıcaklıkları mevsim normallerin üstünde seyretmesi ve yağışın düzensiz olması, bitkilerde dane dolumunu olumsuz etkilemiştir. Bu durum verim kaybına sebep olmuştur.

Malya İşletmesinde; 2023-2024 yılı günlük hububat ekilişleri üzerine toplam 251,0 mm yağış alınmış olup, güz döneminde alınan yeterli yağışlar sonucunda bitki çıkışlarında her hangi bir problem yaşanmamıştır. Ancak ilkbahar döneminde Mart/2024, Nisan/2024 ve Mayıs/2024 aylarında az ve zamansız alınan yağışlar bitki gelişimini ve verimleri olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum verim kaybına sebep olmuştur.

Polatlı İşletmesinde; 2023-2024 yılı günlük hububat ekilişleri üzerine toplam 292 mm yağış alınmıştır. Şubat/2024 ve Mart/2024 ayları çok kurak geçmiş, istenilen yağış alınamamıştır. Aralık/2023, Ocak/2024, Şubat/2024 ve Mart/2024 aylarında toplamda 32 gün donlu gün sayısı olarak kayıtlara geçmiştir. Bu 4 aylık süreçte hava sıcaklığı -7,3 °C'ye kadar düşmüş olup, en yüksek sıcaklık Mart/2024 ayında 25,6°C olarak ölçülmüştür. Mart/2024, Ni-

san/2024 ve Mayıs/2024 aylarında alınan yağışlar yetersiz olup, bitki gelişimini olumsuz yönde etkilemiş ve verim kaybı yaşanmıştır. İşletmede 565 dekar alan kuraklık sebebiyle terkin edilmiştir.

Sahil Bölgeleri

Bu bölgede yer alan ve TİGEM arazi varlığının %6'sını oluşturan Boztepe, Çukurova, Dalaman, Karacabey ve Türkgeldi işletmelerinde son 20 yıllık ekiliş üzerine düşen yağış ortalaması 582,0 mm iken, 2024 yılında ekiliş üzerine alınan ortalama yağıştan %4 oranla artış görülmüş ve ekiliş üzerine 604 mm yağış alınmıştır.

Çukurova İşletmesinde; 2023-2024 yılı ekiliş üzeri toplam yağış miktarı 548,0 mm olarak kaydedilmiş olup, en fazla 121 mm ile Ocak/2024 ayında alınmıştır. Yağışlı gün sayısı 13 gün olup; en yüksek 26 mm kaydedilen yağışlar sonucu lokal göllenmeler oluşmuş ve bitkilerde yer yer sararmalar gözlemlenmiştir. En düşük sıcaklık 0°C ile Şubat/2024 ayında ölçülmüştür. Bitkilerin kardeşlenme dönemi olan Ocak/2024 ve Şubat/2024 aylarında hava sıcaklığının yüksek olması bitkilerde kardeşlenme sayısının az olmasına sebep olmuştur. En yüksek sıcaklık Nisan/2024 ayında 36,4°C olarak gerçekleşmiş, Mayıs/2024 ayında sıcaklığın devam etmesi sonucu bitkiler sarı olum dönemine geçiş yapmışlardır. Bitkilerde danelerin cılız olup, aynı zamanda Mayıs/2024 ayında 11 gün yağış alınması sonucunda 105 mm yağış kaydedilmiş olup, bu durum bitkilerde yatmalara, başaklarda dane ve verim kaybına sebep olmuştur.

Dalaman İşletmesinde; 2023-2024 yılı ekiliş üzeri toplam yağış miktarı 747,0 mm olarak kaydedilmiş olup, önceki yıllara göre nispi nem ortalaması yüksek seyretmiş ve fungal hastalıkların yoğun olmasına sebebiyet vermiştir. Bitkilerin kardeşlenme dönemi Ocak/2024 ayının ortasını bulmuş ve Şubat/2024 ayının ortasına kadar bitki gelişimi yavaş olmuştur. Aralık/2023 ve Ocak/2024 aylarının yoğun yağışlı geçmesi sebebiyle işletme arazilerinde bazı parseller su altında kalmıştır. Bitkilerin başak çıkarması Mart/2024 ayının ortasında başlamıştır. Mart/2024 ve Nisan/2024 aylarının sıcak ve kurak gitmesinden dolayı bitkiler hızlı gelişim göstermiş ve önceki yıllara göre bitkiler erken hasat dönemine girmiştir.

Karacabey İşletmesinde; 2023-2024 yılı ekilişleri üzerine 528,0 mm yağış alınmıştır. İşletmede ekiliş üzerine alınan yağış 20 yıllık ekiliş üzerine düşen yağış ortalamasının üzerinde olup, herhangi bir verim problemi yaşanmamıştır.

Türkgeldi İşletmesinde; 2023-2024 yılı üretim sezonunda ekiliş üzerine 498,0 mm yağış alınmıştır. Kasım/2023, Aralık/2023 ve Ocak/2024 aylarında toplam yağış 312,0 mm alınmıştır. Alınan yağış 450 da alanda su birikintilerine, tohumlarda çürümeye ve çimlenme problemlerine neden olmuştur. Mart/2024 ayında sıcaklıkların mevsim normalleri üzerinde olması ve yeterli yağış olmamasından dolayı bitkilerde hızlı olgunlaşmayla beraber sıcaklık stresi gözlemlenmiştir. Buna rağmen uzun yılların ortalamasında verim alınmıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi

Bu bölgede yer alan ve TİGEM arazi varlığının %9'unu oluşturan Sultansuyu, Kazımkarabekir ve Ulaş işletmelerinde son 20 yıllık ekiliş üzerine düşen yağış ortalaması 276,0 mm iken, 2024 yılında %17,8 daha fazla yağış alınmıştır. Ekiliş üzerine düşen yağış miktarı ortalama 326,6 mm olarak gerçekleşmiştir.

Kazımkarabekir İşletmesinde; 2023-2024 yılı üretim sezonunda gerçekleşen ekiliş üzeri 225,7 mm yağış alınmıştır. 20 yıllık ekiliş üzerine düşen yağış ortala-

masının üzerinde yağış alınmıştır. Bitki çıkışlarından sonra Mart/2024 ve Nisan/2024 aylarında yağışların yeterli düzeyde olmaması sebebiyle bitkilerde su stresi yaşanmıştır. Su stresine bağlı olarak geçen yıla oranla verim kaybı yaşanmıştır.

Sultansuyu İşletmesinde; 2023-2024 yılı üretim sezonunda gerçekleşen ekiliş üzeri 426,0 yağış alınmıştır. 20 yıllık ekiliş üzeri alınan yağış ortalamasının çok üzerinde gerçekleşmiştir. Kış ve ilkbahar aylarında yağışlar düzenli olarak devam etmiştir. Bu durum kardeşlenme, sapa kalkma ve bayrak yaprak oluşturma dönemlerini olumlu etkilemiş ve verimde bir önceki yıla göre artış sağlanmıştır.

Ulaş İşletmesinde; 2023-2024 yılı üretim sezonunda gerçekleşen ekiliş üzeri 325,3 mm yağış alınmış olup, alınan yağış 20 yıllık ekiliş üzerine düşen ortalama yağışın altındadır. Bitki çıkışlarından sonra Mart/2024 ve Nisan/2024 aylarında alınan az miktarda yağış bitkilerde su stresi yaşanmasına sebep olmuştur. Bu durum verim kaybına sebep olmuş ve uzun yıllar ortalamasının altında verim alınmıştır.

Tablo 11. İşletmeler İtibariyle Ekilişler Üzerine Düşen Yağış Miktarı

İşletme Adı	20 Yıllık Ekiliş Üzerine Düşen Yağış (mm)	2023-2024 Ekiliş Üzerine Düşen Yağış (mm)
Altınova-Konya	291,3	289,8
Anadolu-Eskişehir	291,7	255,5
Boztepe-Antalya	703,9	699,0
Ceylanpınar-Şanlıurfa	255,8	260,3
Çukurova-Adana	562,5	548,0
Dalaman-Muğla	812,6	747,0
Gökhöyük-Amasya	303,5	245,0
Gözlü-Konya	294,2	303,0
Karacabey-Bursa	432,8	528,0
Kazımkarabekir-Iğdır	198,4	225,7
Koçaş-Aksaray	293,3	369,5
Konuklar-Konya	298,1	312,0
Malya-Kırşehir	278,1	251,0
Polatlı-Ankara	282,2	292,0
Sultansuyu-Malatya	300,8	426,0
Türkgeldi-Kırklareli	398,4	498,0
Ulaş-Sivas	331,0	325,3

5.5.1.1 Buğday Üretimi

TİGEM'in 12 işletmesinde 2023-2024 sezonu için, 2023 yılı güz döneminde; 437.524 dekarı suluda ve 446.422 dekarı kuruda olmak üzere toplam 883.946 dekar arazide buğday ekimi yapılmıştır. Ekilişlerde; 7'si makarnalık ve 25'i ekmeklik olmak üzere toplam 32 çeşit yer almıştır. Bu ekilişin; %62'sini Ceylanpınar, %27'sini Altınova, Polatlı, Gözlü ve Malya işletmeleri, %11'ini ise diğer 7 işletmenin ekilişleri oluşturmuştur.

2024 yılında Altınova İşletmesinde 6.894 dekar Ceylanpınar İşletmesinde 4.259 dekar Gökhöyük İşletmesinde 40 dekar ve Polatlı İşletmesinde 565 dekar olmak üzere toplamda 11.758 dekar buğday ekili alan terkin edilmiştir.

Dolayısıyla, 2023 yılındaki 883.946 dekar buğday ekilişinden 2024 yılında 864.945 dekarı hasat edilebilmiş, toplam 262.879 ton buğday üretimi yapılarak, verim 304 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir. Kuru tarım alanlarında ortalama verim 190 kg/dekar ve sululu tarım alanlarındaki ortalama verim 417 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir.

TİGEM'in 12 işletmesinde 2025 yılında hasat edilmek üzere 2024 yılı güzlük ekim döneminde, suluda 484.414 dekar ve kuruda 400.137 dekar olmak üzere toplam 884.551 dekar buğday ekimi gerçekleştirilmiş ve 347.218 ton üretim hedeflenmiştir.

Tablo 12. TİGEM İşletmeler İtibariyle Buğday Üretimi

İşletmeler	2022		2023		2024	
	Hasat (da)	Üretim (ton)	Hasat (da)	Üretim (ton)	Hasat (da)	Üretim (ton)
Altınova-Konya	96.109	28.665	88.936	29.776	91.081	11.021
Anadolu-Eskişehir	10.147	3.127	10.721	4.020	10.412	2.955
Boztepe-Antalya	-	-	-	-	-	-
Ceylanpınar-Şanlıurfa	382.462	178.993	559.447	213.954	542.754	194.144
Çukurova-Adana	22.247	9.752	19.157	3.123	20.496	9.223
Dalaman-Muğla	9.761	4.153	9.571	5.532	8.971	4.123
Gökhöyük-Amasya	8.225	4.533	8.292	4.342	7.698	3.934
Gözlü-Konya	32.767	11.238	29.959	15.546	28.807	10.137
Karacabey-Bursa	12.876	5.800	38.754	17.296	9.797	2.630
Gölmarmara	-	-	-	-	20.357	4.193
Konuklar-Konya	5.042	1.735	7.341	2.504	5.327	1.465
Malya-Kırşehir	41.545	8.034	42.715	17.793	41.658	6.971
Polatlı-Ankara	77.016	15.565	85.233	28.302	73.322	10.052
Türkgeldi-Kılkareli	3.555	1.639	3.205	1.655	4.265	2.029
Ulaş-Sivas	-	-	-	-	-	-
Toplam	701.752	273.234	903.331	343.843	864.945	262.879

Tablo 13. TİGEM Buğday Üretimi

Yıllar	Buğday Üretimi					
	Kuruda		Suluda		Genel	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
2000	-	-	-	-	635.185	177.819
2005	-	-	-	-	941.641	284.529
2010	773.162	191.128	88.483	28.061	861.645	219.190
2015	580.286	182.165	339.848	164.935	920.134	347.100
2016	430.143	95.061	404.858	206.661	835.001	301.722
2017	542.392	118.211	410.823	206.124	953.215	324.335
2018	416.950	77.206	399.156	175.698	816.106	252.905
2019	493.051	133.556	364.354	118.108	857.405	251.664
2020	436.595	108.657	450.600	177.823	887.195	286.479
2021	440.830	58.778	429.394	206.228	870.224	265.006
2022	279.084	73.107	422.668	200.577	701.752	273.684
2023	488.968	135.082	414.363	208.761	903.331	343.843
2024	431.740	82.142	433.205	180.737	864.945	262.879
Ortalama	483.018	114.099	377.977	170.338	849.829	276.243

5.5.1.2 Arpa Üretimi

Orta Anadolu Bölgesindeki 5 işletmede, Doğu Anadolu Bölgesindeki 1 işletmede, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 1 işletmede ve Sahil Bölgesindeki 1 işletmede 2023-2024 sezonu için 2023 güz döneminde 9 çeşitle 19.528 dekarı sulu ve 84.940 dekarı kuru olmak üzere toplam 104.468 dekar arazide sertifikalı tohum üretim amaçlı arpa ekilişi yapılmıştır.

2023 yılı güzlük arpa ekiminden 2024 yılında 550 dekar kuraklık nedeniyle terkin edilerek 103.918 dekar

alan hasat edilmiş, 29.010 ton arpa üretimi yapılmış, ortalama verim 279 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir. Kuru tarım alanlarında ortalama verim 247 kg/dekar ve sulu tarım alanlarındaki ortalama verim 419 kg/dekar olarak gerçekleşmiştir.

TİGEM'in 9 işletmesinde 2025 yılında hasat edilmek üzere 2024 yılı güzlük ekim döneminde; suluda 21.643 dekar ve kuruda 101.000 dekar olmak üzere toplam 122.643 dekar arpa ekimi gerçekleştirilmiş ve 34.915 ton üretim hedeflenmiştir.

Tablo 14. TİGEM Arpa Üretimi

Yıllar	Arpa Üretimi					
	Kuruda		Suluda		Genel	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
2011	71.062	24.797	2.071	920	73.133	25.717
2012	66.761	15.904	1.919	726	68.680	16.630
2013	74.004	25.282	2.207	1.105	76.211	26.386
2014	74.850	9.611	4.282	1.628	79.132	11.239
2015	79.132	24.207	6.801	3.092	85.933	27.299
2016	61.075	6.998	16.469	7.072	77.544	14.070
2017	82.530	18.971	17.639	7.777	100.169	26.738
2018	84.369	20.856	15.362	6.146	99.731	27.002
2019	78.875	15.843	16.855	6.311	95.730	22.155
2020	82.025	20.339	17.709	8.433	99.734	28.772
2021	77.531	6.730	16.813	8.123	94.344	14.853
2022	84.052	18.118	19.983	10.848	104.215	28.967
2023	79.288	30.686	19.931	9.319	99.219	40.005
2024	84.390	20.827	19.528	8.183	103.918	29.010
Ortalama	77.139	18.512	12.684	5.692	89.835	24.203

Tablo 15. İşletmeler İtibariyle Arpa Üretimi

İşletmeler	2022		2023		2024	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
Altınova-Konya	31.701	8.613	23.340	9.007	30.590	5.116
Ceylanpınar-Şanlıurfa	7.673	4.609	7.533	2.988	7.205	2.780
Çukurova-Adana	-	-	127	60	362	168
Gözlü-Konya	28.725	5.332	28.995	11.254	29.545	7.885
Koçaş-Aksaray	5.840	3.558	5.521	2.812	5.453	2.150
Konuklar-Konya	9.756	1.959	9.523	3.347	9.646	3.470
Malya-Kırşehir	15.314	3.298	17.919	7.263	15.134	4.600
Sultansuyu-Malatya	5.206	1.598	6.301	3.274	5.983	2.841
Toplam	104.215	28.967	99.219	40.005	103.918	29.010

5.5.1.3 Tritikale Üretimi

Tritikale üretimi 2024 yılında Kazımkarabekir, Koçaş, Türkgeldi ve Ulaş İşletmelerinde yapılmıştır. 2023 güz döneminde 5 çeşitte 1.876 dekarı sulu ve 14.405 dekarı kuru olmak üzere toplam 16.281 dekar arazide sertifikalı tohum üretim amaçlı tritikale ekilişi yapılmıştır.

2024 yılı hasat döneminde toplamda 4.487 ton mahsul hasat edilmiş olup, suluda 308 kg/dekar ve kuru-

da 271 kg/dekar olmak üzere ortalama 276 kg/dekar verim alınmıştır.

2024 yılı güzlük ekim döneminde gerçekleştirilen, suluda 2.670 dekar ve kuruda 13.894 dekar olmak üzere toplam 16.564 dekar tritikale ekimi ile 2025 yılı için 5.512 ton mahsul üretimi hedeflenmiştir.

Tablo 16. İşletmeler İtibariyle Tritikale Üretimi

İşletmeler	2022		2023		2024	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
Koçaş-Aksaray	281	130	316	130	343	101
Türkgeldi-Kırklareli	-	-	1.525	390	990	488
Ulaş-Sivas	17.810	3.259	14.641	6.965	14.548	3.776
Kazımkarabekir-Iğdır	-	-	-	-	400	122
Toplam	18.091	3.389	16.482	7.485	16.281	4.487

Tablo 17. TİGEM Tritikale Üretimi

Yıllar	Tritikale Üretimi					
	Kuruda		Suluda		Genel	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
2011	2.000	666	445	235	2.445	900
2012	2.420	386	645	293	3.065	679
2013	6.560	2310	625	317	7.185	2627
2014	4.350	659	998	395	5.348	1.054
2015	5.376	1846	1301	655	6.677	2.501
2016	8.391	2.476	1.130	529	9.521	3.005
2017	6.483	1.322	1.489	535	7.726	1.972
2018	16.161	5.233	677	317	16.838	5.550
2019	12.788	4.022	1.195	480	13.983	4.502
2020	18.210	5.185	873	399	19.083	5.584
2021	10.961	2.043	1.739	683	12.700	2.726
2022	15.934	2.589	2.157	800	18.091	3.389
2023	14.774	6.568	1.708	918	16.482	7.485
2024	14.405	3.909	1.876	578	16.281	4.487
Ortalama	9.915	2.801	1.204	510	11.102	3.319

5.5.1.4 Yulaf Üretimi

TİGEM’de 2012 yılından itibaren üretimine başlanan yulaf, Sultansuyu ve Karacabey işletmelerinde 2023 güz döneminde bir (1) çeşitle 1.242 dekar sulu ve 575 dekar kuru olmak üzere 1.817 dekar arazide mahsul ve sertifikalı tohum üretim amaçlı ekilişi yapılmıştır. 2024 yılı hasadı sonucunda sulu verim 326 kg/da, kuru verim 258 ve ortalama verim 305 kg/da olarak gerçekleşmiş, toplam 554 ton mahsul elde edilmiştir.

2024 yılı güzlük ekim döneminde ise Sultansuyu İşletmesinde 2025 yılında hasat edilmek üzere 120 dekar sulu şartlarda, 1.394 dekar kuru şartlarda ve Karacabey İşletmesinde kuruda 1.000 dekar olmak üzere toplam 2.514 dekar yulaf ekimi gerçekleştirilmiş ve 647 ton üretim hedeflenmiştir.

Tablo 18. İşletmeler İtibariyle Yulaf Üretimi

İşletmeler	2021		2022		2024	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
Karacabey-Bursa	-	-	1.000	410	300	90
Sultansuyu-Malatya	1.842	565	1.369	368	1.517	464
Toplam	1.842	565	2.369	778	1.817	554

Tablo 19. TİGEM Yulaf Üretimi

Yıllar	Yulaf Üretimi					
	Kuruda		Suluda		Genel	
	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)	Hasat Alanı (da)	Üretim (ton)
2012	-	-	4.206	873	4.206	873
2013	-	-	4.609	634	4.609	634
2014	820	34	4.052	798	4.872	832
2015	472	81	3.724	1.349	4.196	1.430
2016	-	-	3.724	1.482	3.724	1.482
2017	1.198	182	1.682	655	2.880	837
2018	851	101	2.718	966	3.569	1.066
2019	450	131	2.223	955	2.673	1.086
2020	980	241	2.598	1.042	3.938	1.283
2021	1.103	145	1.308	491	2.411	635
2022	603	121	1.239	445	1.842	565
2023	2.000	637	369	140	2.369	778
2024	575	149	1.242	405	1.817	554
Ortalama	905	182	2.592	787	3.316	927

Tablo 20. TİGEM'de Üretimi Yapılan Hububat Tohumu Çeşitleri (2024)

İŞLETMELER		ALTINOVA	ANADOLU	C EYLANPINAR	ÇUKUROVA	DALAMAN	GÖKHÖYÜK	GÖZLÜ	KARACABEY	GÖLMARMARA	KAZIMKAABEKİR	KOÇAŞ	KONUKLAR	MALYA	POLATLI	SULTANSUYU	TÜRKGELDİ	ULAŞ
ÇEŞİTLER																		
BUĞDAY	BAYRAKTAR 2000																	
	BEZOSTAYA 1																	
	BOZOK																	
	CEYHAN 99																	
	CUMHURİYET 75																	
	ÇAVUŞ																	
	ES 26																	
	EYMENBEY																	
	FLAMURA 85																	
	GOLİA																	
	GÖKKAN																	
	KAŞİFBEY 95																	
	KATE A-1																	
	KAYRA																	
	KARAKALPAK																	
	KIPÇAK																	
	PANDAS																	
	PEHLİVAN																	
	REİS																	
	KOÇ 1453																	
	SELAMİBEY																	
	SELÇUKLU																	
	SÖNMEZ 2001																	
	TOSUNBEY																	
	ZİYABEY 98																	
	Ç-1252																	
	EMİNBEY																	
	EKER																	
	GUNDAŞ																	
	KIZILTAN 91																	
	SÜMERLİ																	
	ZÜHRE																	
MAKARNALIK	Ç-1252																	
	EMİNBEY																	
	EKER																	
	GUNDAŞ																	
	KIZILTAN 91																	
	SÜMERLİ																	
	ZÜHRE																	

5.5.2 Sıcak İklim Tahılları

Sıcak iklim tahılları içerisinde ülkemizde ağırlıklı olarak mısır ve çeltik tarımı yapılmaktadır. TİGEM, ülkemizde hibrit mısır tohumu ekiminin yaygınlaşmasından önceki süreçte melez çeşitlerdeki tohum üretimini yaygın olarak sürdürmüştür, daha sonra özel sektör tohumculuk firmalarının hibrit tohumu yaygın bir şekilde üretmesi sonucu bu alandaki faaliyet sahasını küçültmüştür. Ancak TİGEM, özel sektör tohumculuk firmalarının hibrit tohum üretimi için ihtiyaç duyduğu izolasyon mesafesini sağlayan büyük ölçekli sulu tarım arazi taleplerinin karşılanması için her yıl ortalama 110-120 bin dekar sulu tarım arazisini ortak üretime açmaktadır.

Mısır ekilişlerin tamamına yakın kısmında hibrit tohum kullanılmaktadır. Ülkemizde hibrit mısır tohumluğu üretimi ağırlıklı olarak özel sektör firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde 2024 yılında 87.403 ton hibrit mısır üretimi gerçekleştirilmiş, bu üretimlerden ülkemiz 2024 yılı ihtiyacının tamamı karşılanmış ve 30.014 ton hibrit mısır tohumu ihraç edilmiştir.

Ülkemizde mısır üretimi, birinci ve ikinci ürün olarak 9,2 milyon dekar sulu tarım arazisinde yapılmaktadır.

Tablo 21. Türkiye Hibrit Mısır Tohumu Dağıtım Miktarı (ton)

TÜRLER	2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Hibrit Mısır	14.547	30.763	56.671	48.786	50.529	61.847	70.149	75.213
İhtiyacı Karşılama (%)	123	210	329	235	222	226	322	369

Kaynak: TOB

Tablo 22. TİGEM Hibrit Mısır Tohumu Dağıtım Miktarı (ton)

TÜRLER	2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Hibrit Mısır	402	84	619	235	197	127	193	192
TİGEM'in Ülke Dağıtımındaki Payı (%)	2,8	0,3	1,1	0,5	0,4	0,2	0,3	0,2

5.5.3 Yem Bitkileri

Ülkemiz hayvancılık sektörünün ihtiyaç duyduğu kaba yem üretiminin temel girdisini yem bitkileri tohumluğu oluşturmaktadır. 2024 yılı TÜİK verilerine göre ülkemizde yer alan 27,0 milyon dekar yem

bitkileri arazisi içerisinde 5,6 milyon dekar yonca, 2,5 milyon dekar fiğ, 1,2 milyon dekar korunga, 5,0 milyon dekar silaj mısır ve 12,7 milyon dekar diğer çeşitler yer almaktadır.

Tablo 23. Türkiye Yem Bitkileri Ekim Alanları (2024)

TÜRLER	2022		2023		2024	
	Alanı (da)	Oranı (%)	Alanı (da)	Oranı (%)	Alanı (da)	Oranı (%)
Yonca	6.435.927	23	6.004.043	22	5.607.488	21
Fiğ	3.421.760	12	2.836.285	10	2.452.678	9
Korunga	1.618.249	6	1.461.287	6	1.241.541	5
Silaj Mısır	5.298.522	19	5.286.172	19	5.046.195	19
Diğerleri	10.745.751	39	11.610.471	43	12.637.620	46
Toplam	27.520.209	100	27.198.258	100	26.985.522	100

Kaynak: TÜİK (2024 yılı rakamları Mayıs/2025 itibariyle)

Yem bitkileri içerisinde önemli bir yeri olan, önemi her geçen yıl daha da fazla anlaşılan ve artan talebe bağlı olarak ekim alanları sürekli artan silajlık mısır ekiminde kullanılan tohumluğun büyük bir kısmı ülkemizde üretimi yapılan hibrit mısır tohumluğundan karşılanmaktadır.

Yem bitkileri içerisinde yonca; verimi, kalitesi, içeriğindeki besini, vitamin ve mineral değerleri yönüyle ayrı bir öneme sahiptir. Ülkemizde yem bitkileri içerisinde en fazla ekim alanına sahip olup, 5 yılda bir yenileme hesabına göre her yıl yaklaşık 3.862 ton sertifikalı yonca tohumuna ihtiyaç duyulmaktadır. 2024 yılında ülkemizde 3.908 ton sertifikalı yonca tohumu üretilmiştir. Kurumumuz tarafından tescil edilen Gözlü-1 Yonca çeşidimiz, yonca tohumluk üretimimizde önemli bir yer tutmaktadır.

Ülkemizde fiğ ve özellikle de korunga, sulama imkanı olmayan arazilerde tarımı yapılan kaba yem

bitkileridir. Bu bitkilerin tohumlarının ülkemizdeki üretimleri son yıllara kadar genelde sertifikasız, seleksiyon sistemine dayalı olarak yapılmaktayken, son yıllarda üretimi yapılan çeşitlerin tescil çalışmalarına ağırlık verilmekte ve sertifikalı üretim ve kullanım miktarlarında her yıl artış görülmektedir. 2020 yılında kurumumuz tarafından geliştirilen üç adet korunga çeşidi (Koç 1461, Emre, Fatih) tescil edilerek 2024 yılında tohumluk üretimine devam edilmiştir.

TİGEM, 2024 yılında sertifikalı yem bitkileri tohumu olarak 86 ton yonca, 696 ton fiğ, 1.644 ton korunga ve 28 ton çayır otları ve yem bezelyesi olmak üzere toplam 2.454 ton dağıtım gerçekleştirmiştir. Yem bitkileri sertifikalı tohum dağıtımının 2025 yılında kademesi olarak 3.250 tona çıkarılması hedeflenmiştir.

Tablo 24. TİGEM Yem Bitkileri Tohum Dağıtım Miktarları (ton)

TÜRLER		2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Yonca	Dağıtım (ton)	129	262	82	129	157	190	171	86
	TİGEM'in Ülke Dağıtımındaki Payı (%)	31	18	5	3	4	6	5	3
Fiğ	Dağıtım (ton)	553	1.260	831	1.789	840	919	909	696
	TİGEM'in Ülke Dağıtımındaki Payı (%)	69	96	99	72	92	100	28	36
Korunga	Dağıtım (ton)	885	493	31	600	440	491	154	1.644
	TİGEM'in Ülke Dağıtımındaki Payı (%)	100	57	97	52	54	55	12	100

5.5.4 Yağlı Tohumlar

Ülkemizin yağlı tohumlar üretiminde önemli bir açığı bulunmasına rağmen, bu grubun içerisinde yer alan ve en büyük paya sahip bulunan ayçiçeği tohumluğunun tamamı hibrit olarak üretilmekte,

ülkemiz tohum ihtiyacının tamamının karşılanması yanında önemli bir miktar da ihraç edilmektedir. Bu gruptaki türlerin tohum üretim ve dağıtımlarının tamamına yakını özel sektör firmaları tarafından yürütülmektedir.

Tablo 25. Türkiye Yağlı Tohum Dağıtım Miktarları (ton)

TÜRLER		2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Ayçiçeği	Dağıtım (ton)	3.072	10.558	13.814	14.858	6.072	8.146	11.419	16.766
	Ülke İhtiyacını Karşılama (%)	132	396	518	509	168	208	901	1.088
Soya	Dağıtım (ton)	796	1.172	2.354	3.975	4.297	2.522	3.017	5.436
	Ülke İhtiyacını Karşılama (%)	84	38	71	83	98	66	98	129
Kanola	Dağıtım (ton)	30	142	171	114	100	2.657	736	356
	Ülke İhtiyacını Karşılama (%)	9	44	49	32	67	1.610	41	28

Kaynak: TOB

TİGEM de geçmiş dönemde ayçiçeği tohum üretimi konusunda çalışmış ancak, daha sonraki dönemlerde özel sektör firmalarının yaygın bir şekilde hibrit tohum üretim faaliyetinde bulunması ve hibrit çeşitlerin verim ve kalitelerinin yüksek olması nedeniyle ayçiçeği tohumu üretiminden vazgeçmiştir. Ancak, uzun yıllardan bu yana mısır tohumluğunda olduğu

gibi TİGEM, hibrit tohum üretimi için ihtiyaç duyulan izolasyon mesafesini sağlayan büyük ölçekli sulu tarım arazisini özel sektör tohumculuk firmalarına ortak üretime açmış olup bu uygulama hala devam etmektedir.

Pamuk başta olmak üzere, soya, kanola gibi diğer yağ bitkilerinin verimli ve kaliteli yeni çeşitlerinin

sertifikalı tohumlarının üretilmesi hususunda özel sektör firmaları, araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından yürütülen çalışmalar TİGEM tarafından da takip edilmektedir.

5.5.5 Yemelik Tane Baklagiller

Ülkemizde bu grupta 2024 yılında 4,6 milyon dekar nohut, 3,1 milyon dekar mercimek ve 0,91 milyon dekar kuru fasulye ekimi yapılmıştır. Her yıl sertifikalı olarak yaklaşık 22 bin ton nohut, 14 bin ton mercimek ve 3 bin ton kuru fasulye tohumlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Nohut, mercimek ve kuru fasulye üreticilerimiz, sertifikalı tohum fiyatlarını yüksek bulmaları nedeniyle genellikle kendi üretimleri olan mahsulü tohum olarak kullanmaktadır. Son yıllarda üst üste aynı tohumların kullanılması sonucunda bazı hastalıkların yaygınlaşmaya başlaması ve verimlerde düşüş yaşanması nedeniyle sertifikalı tohum kullanımına hızlı bir geçiş görülmektedir.

TİGEM, 2024 yılında Azkan çeşidinden 84 ton nohut tohumu ile 626 ton kırmızı mercimek tohumu dağıtılmıştır. Bu miktarın 614 tonu İpek çeşidinde gerçekleştirilmiştir.

Ceylanpınar İşletmesinde tohumluk amaçlı üretimi yapılan buğday alanlarının münavebeye girmesi ve

toprağın fiziksel yapısının iyileştirilmesi amacıyla, geniş alanlarda bir baklagil bitkisi olan kırmızı mercimek ekimi yapılmaktadır.

2023-2024 ekim sezonunda Ceylanpınar İşletmesinde 59.788 dekar sulu alanda kırmızı mercimek ekimi yapılmıştır. 2024 yılında yapılan hasattan 7.014 ton ürün alınmış, verim 117,6 kg/da olarak gerçekleşmiştir.

Nohut Üretimi

Nohut bitkisi de tıpkı kırmızı mercimek gibi münavebeye girmesi ve toprağın fiziksel yapısının iyileştirilmesi bakımından önemli bir bitki olup, 2024 yılında Gökhöyük İşletmesinde tohumluk amaçlı üretimi yapılmıştır.

2024 yılında Gökhöyük İşletmesinde toplam 936 dekar tohumluk amaçlı ekimden 53 ton ürün alınmış ve verim 57,3 kg/dekar olmuştur. 2024 yılında 22 ton devir, 62 ton üretim olmak üzere toplam 84 ton civarında tohumluk tedarik edilmiş olup, 84 tonun tamamının 2024 yılında dağıtımı gerçekleştirilmiştir. 2024 yılı üretiminden toplam 37,5 ton tohumluk tedarik edilmiş olup, 4,5 tonu 2025 yılında dağıtılmak üzere piyasaya sunulacak, 33 tonu ise ekilişlerde kullanılacaktır.

Tablo 26. Türkiye Nohut ve Mercimek Tohum Dağıtım Miktarları (ton)

TÜRLER		2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Nohut	Dağıtım	166	403	2.257	19.504	16.017	19.463	13.867	19.153
	Ülke İhtiyacını Karşılama (%)	0,4	3	6	38	23	30	22	31
Mercimek	Dağıtım	651	682	1.131	36.043	44.743	46.421	48.472	27.295
	Ülke İhtiyacını Karşılama (%)	65	145	5	145	104	97	108	65

Kaynak: TOB

Tablo 27. TİGEM Nohut ve Mercimek Tohum Dağıtım Miktarları (ton)

TÜRLER		2002	2010	2015	2020	2021	2022	2023	2024
Nohut	Dağıtım	83	75	25	106	57	97	95	84
	TİGEM'in Ülke Dağıtımındaki Payı (%)	50	19	1	0,5	0,4	0,5	0,7	0,4
Mercimek	Dağıtım	650	621	524	956	979	1.106	614	626
	TİGEM'in Ülke Dağıtımındaki Payı (%)	100	91	46	3	2	2	1,3	2,3

5.5.6 Kenevir Üretimi

Endüstriyel kenevirin farklı kullanım alanları ve faydaları, üreticilerin bu bitkiye karşı ilgisi artırmıştır. Bununla birlikte, özellikle tarımsal üretimin en önemli girdisi olan tohum temini konusunda sıkıntı bulunması nedeniyle 2019 yılında ülkemiz kenevir üretimi konusunda başlatılan çalışma doğrultusunda kuruluşumuza tohum üretimi görevi verilmiş, yerli tohumun geliştirilmesi ve çoğaltılması öncelikli hedeflerden birisi olarak belirlenmiştir.

2021 yılında; yeni geliştirilen ve ülkemizin ilk tescilli kenevir çeşitlerinden olan "Vezir 55" çeşidinin tohumluk üretim ve satış hakkı, çeşit sahibi Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsünden TİGEM tarafından

satın alınarak, Gökhöyük Tarım İşletmesi Müdürlüğünde 34 da alanda ekimi gerçekleştirilmiştir. Bundan 3.400 kg ürün alınmış, verim 100 kg/da olarak gerçekleşmiştir. Bu çeşitten 2.110 kg ilk kez ülkemizde dağıtılmak üzere sertifikalı kenevir tohumu hazırlanmıştır.

2024 yılında; "Vezir 55" çeşidinin, Gökhöyük Tarım İşletmesi Müdürlüğünde 257 da alanda ekimi gerçekleştirilmiştir. Bundan 23.100 kg ürün alınmış, verim 90 kg/da olarak gerçekleşmiştir. Vezir 55 çeşidinden 2024 yılı ekim döneminde dağıtılmak üzere 15.064 kg kenevir tohumu tedarik edilmiş, bunun 714 kg'ı işletme ekilişinde kullanılmış, 14.350 kg'ı dağıtılmıştır.

Tablo 28. Kenevir Üretim Verileri

İşletmeler	2022		2023		2024	
	Hasat (da)	Üretim (ton)	Hasat (da)	Üretim (ton)	Hasat (da)	Üretim (ton)
Gökhöyük-Amasya	514	22,7	257	22,1	257	23,1

Tablo 29. TİGEM'de Yetiştirilen Yem Bitkileri ve Nohut, Mercimek, Soya Tohum Çeşitleri (2024)

İŞLETMELER		ALTINOVA	CEYLANPINAR	GÖKHÖYÜK	GÖZLÜ	KARACABEY	KOÇAŞ	KONUKLAR	MALYA	POLATLI	SULTANSUYU	ULAS
ÇEŞİTLER												
YONCA	BİLENSOY 80											
	NİMET											
	GÖZLÜ 1											
FİĞ	ALPER(ADİ)											
	CUMHURİYET 99 (ADİ)											
	SELÇUK 99 (ADİ)											
	DORUK (ADİ)											
	ÜRKMEZ (ADİ)											
	ALTINOVA 2002 (MACAR)											
	TARM BEYAZI 98 (MACAR)											
KORUNGA	EMRE											
	FATİH											
	KOÇ 1461											
	ÖZERBEY 03											
SUNİ ÇAYIR MERA	KILÇIKSIZ BROM											
	OTLAK AYRIĞI											

YEM BEZELYESİ	PEMBE İNCİ												
KENEVİR	VEZİR 55												
HİBRİT MISIR	72 MAY-80												
NOHUT	AZKAN												
MERCİMEK	FIRAT 87												
	EVİRGEN												
	ÇAĞIL												
	İPEK												

5.5.7 TİGEM Özel Sektör İşbirliğine Dayalı Tohum Üretim Faaliyetleri

TİGEM'in önemli ve öncelikli faaliyet konusu olan sertifikalı hububat tohumluğu üretim alanlarının münavebeye girmesi, özel sektör tohumculuk firmalarının büyük ölçekli sulu tarım arazisi taleplerinin karşılanması ve TİGEM'in üretmediği bitki cinslerindeki tohumlukların özel sektör tarafından üretilmesini sağlayarak, ülkesel tohum üretimine katkıda bulunmak amacıyla her yıl ortalama 110-120 bin dekar arazide ortak üretim veya sezonluk kiralama yapılmaktadır.

Ülkemiz tohumculuğunun bitkisel üretimin bütün dallarında gelişmesi için tüm imkanlarını özel sektör ve araştırma kuruluşlarının hizmetine sunarak, TİGEM işletmelerindeki söz konusu arazilerde patates, hibrit mısır, hibrit ayçiçeği, yonca, pamuk gibi sertifikalı tohum ve muhtelif fidan üretimi yapılmaktadır.

5.5.8 Bahçe Bitkileri

TİGEM'in, 1980 yılına kadar meyve, sebze ve fidan üretiminde faaliyetlerde bulunmakla birlikte özel sektörün 1980'li yıllarda fidan, fide ve sebze tohumluğu üretimine girmesiyle, bu alandaki etkinliği giderek azalmıştır. Virüsten ari narenciye, fıstık ve badem olmak üzere 2024 yılında 36.890 adet fidan ve çöğür üretimi yapılmıştır.

Meyve üretiminin temel girdisi olan virüsten ari sertifikalı fidan taleplerinin karşılanması amacıyla, Genel Müdürlüğümüz ile Fidan A.Ş. arasında aşı gözü ve aşı kalemi üretilmesi için damızlık bahçesi kurulması hususunda 2014 yılında başlatılan proje halen devam etmektedir. Proje çerçevesinde 2019 yılında 7.263.000 adet, 2020 yılında 6.739.000 adet, 2021 yılında 7.870.000 adet, 2022 yılında 7.659.000 adet ve 2023 yılında aşı gözü, asma, çelik ve tohumdan 7.410.000 adet ve 2024 yılında aşı gözü, asma, çelik ve tohumdan 3.965.000 adet üretim yapılmıştır.

5.5.9 Mirasımız Yerel Tohum Projesi

Ülkemizin genetik kaynaklarına sahip çıkmak ve atalarımızın yıllardır yetiştirdiği ürünleri gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla, 2017 yılında "Yerel Tohum Buluşmaları" projesi kapsamında ilki İzmir'de olmak üzere, Samsun ve Şanlıurfa illerinde yerel tohum buluşmaları yapılarak, projenin temeli atılmıştır.

Kısa sürede, yerel tohum olduğu beyan edilen tohumlar, halk elinden Tarım ve Orman Bakanlığına teslim edilmeye başlanmış ve teslim edilen tohumların sayısı 2021 yılı sonunda 1.138 adede ulaşmıştır. Teslim alınan tohumların yarısı devletin kontrolünde saklanmak ve muhafaza edilmek amacıyla Gen Bankasında koruma altına alınmış, diğer yarısı ise çoğaltılması, tanımlarının yapılması ve tescil işlemlerinin tamamlanması amacıyla TİGEM ve TAGEM'e verilmiştir. Bakanlığımızın bünyesinde yer alan kuruluşlar tarafından, gerekli özellikleri taşıyan tohumların çoğaltılması ve tescilinin yapılması süreçleri eş zamanlı olarak sürdürülmüştür. TİGEM işletmeleri ve TAGEM enstitülerinde yetiştirilen kavun, karpuz, fasulye, domates, kabak, biber, hıyar, patlıcan, marul ve mısır türlerinin ekimleri yapılmış, tohumları çoğaltılmış, bitki tasnif ve tanımları yapılmıştır. Söz konusu türlere ait çeşitlerin tescil işlemleri 2021 yılında tamamlanmış ve 20.01.2021 tarihinde 37 çeşit tescil edilmiş ve 01.02.2021 tarihinde milli çeşit listesinde yayınlanmıştır. 2024 yılında, bahse konu çeşitlerin çoğaltılıp, sertifikalandırılarak üreticilerle buluşturulması çalışmaları başlatılmıştır.

5.5.10 Sertifikasyon Laboratuvarı Faaliyetleri

Bakanlığımızdan buğday, arpa, yulaf, tritikale, çavdar, mısır, nohut, fasulye, mercimek cinslerinde alınan yetki devri çerçevesinde Sertifikasyon Laboratuvarı kurularak, 2016 yılından itibaren faaliyete geçirilmiştir. Böylece ürettiğimiz tohumluğun önemli bir kısmının kendi laboratuvarımızda sertifikalandırılması sağlanmış, bu da numunelerin incelemeye alınarak sertifikalandırılması arasındaki zamanı hızlandırmış, üreticiler adına tohumluk teminindeki süreyi önemli miktarda kısaltmıştır.

Sertifikasyon laboratuvarında yılda ortalama 4.000 adet numune analiz edilerek, 120 bin ton tohumluğa sertifika raporu verilmektedir. 2024 yılında 4.827 adet numune analiz edilerek 143 bin ton tohumluğa sertifika raporu verilmiştir.

5.5.11 AR-GE Faaliyetleri

TİGEM Gazi Tesislerinde kurulan Kalite ve Toprak Analiz Laboratuvarında bitki ıslah çalışmalarının sıhhatli yürütülmesi, piyasada mevcut olan kaliteli ve verimli çeşitlerle rekabet edebilecek çeşitlerin ıslahında yüksek verimli, adaptasyon kabiliyeti ve kalitesi yüksek, hastalıklara dayanıklı ıslah materyallerinin tespitinin yanı sıra toprak, yaprak, sulama suyu, gıda-kalite ile kaba ve kesif yem analizleri için gerekli bütün tahliller yapılmaktadır.

Son yıllarda AR-GE biriminin faaliyetleri sonucunda TİGEM adına fiğ, yonca, buğday, arpa, tritikale, korunga ve mercimek çeşitleri ıslah edilerek, tescil ettirilmiştir.

TİGEM'in misyon ve vizyonu dikkate alınarak, faaliyetlerin daha verimli gerçekleştirilmesi bakımından, 2019 yılının başından itibaren AR-GE birimi yeniden yapılandırılmış, verim ve kaliteyi artıracak çalışmalarla, demonstrasyon çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu doğrultuda; ıslahçı materyalleri ve elit kademe üretimlerinin yapılması ile yurt içi ve yurt dışında belirlenen çeşitlerin verim ve adaptasyon denemelerinin kurulması, zirai mücadele ilacı, kimyevi gübre ve yeni nesil organik ve organomineral gübrelerin vb. denemelerinin yürütülmesi, Kalite ve Toprak Analiz Laboratuvarında toprak, sulama suyu, işletmelerimiz üretimi yem ve mahsullerin kalite analizlerinin yapılması faaliyetleri yürütülmekte olan başlıca çalışmalardır.

Gerçekleştirilen AR-GE faaliyetleri kapsamında 2002-2016 yılları arasında; "Altinova-2002" (kışlık fiğ), "Ceylan" (tüyü fiğ) ve "Gözlü-1" (kışlık yonca) olmak üzere toplam 3 yem bitkisi çeşidi, ülkemiz bitkisel üretiminin hizmetine sunulmuştur.

2018 yılında iki adet mercimek çeşidi, 2019 yılında tescil edilen 7 adet buğday çeşidi ile yurt dışından getirilen 2 buğday ve 1 tritikale çeşidi, 2020 yılında üç adet korunga çeşidi ve 2021 yılında tescil edilen dört adet buğday çeşidi ile birlikte tescilli çeşitlerin sayısı 26'ya ulaşmıştır. 2022 yılında üç adet makarna buğday çeşidi tescile sunulmuş ve 2024 yılında tescil edilmeleriyle, TİGEM adına tescil edilen çeşit sayısı tüm türlerde 29 adet olmuştur.

Atalarımızın yıllardır yetiştirdikleri ürünleri gelecek kuşaklara sistemli ve bilinçli bir şekilde aktarmak, tüketicinin bu ürünlere kolay ulaşmasını, tarımsal ve kırsal kalkınmayı sağlamak amacıyla "Mirasımız Yerel Tohum" projesi 2017 yılında başlatılmış olup Bakanlığımız bünyesindeki kuruluşlar olan Tarım İşletmele-

ri Genel Müdürlüğü (TİGEM), Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) ve Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü (BÜGEM) tarafından yürütülmektedir. Proje kapsamında 35 adet Yerel Çeşit'in tescil işlemleri tamamlanmış olup 18 adet Yerel Çeşit'in üretim, sertifikasyon ve pazarlama işlemleri Kuruluşumuz tarafından yürütülmektedir.

6. TEŞEBBÜSÜN YERLİ VE ULUSLARARASI RAKİPLERİYLE VEYA BENZER FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLARLA KARŞILAŞTIRILMALARI

6.1. TİGEM'in Benzer Faaliyet Gösteren Yerli Kuruluşlarla Karşılaştırması

Ülkemizde 2024 yılında faaliyet gösteren 1.132 tohumculuk kuruluşu olup, bunların 284'ü TİGEM bayisidir. TİGEM'in, 2024 yılında satışını gerçekleştirdiği sertifikalı tohumların değeri 44,9 milyon USD olup, bayileri-mizin ortalama büyüklükleri ise 158 bin USD dir.

6.2. TİGEM'in Ülkemiz Tohumculuk Sektörü İçerisindeki Önemi

TİGEM, önümüzdeki dönemde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bir bütün olarak ele alan, örgütlü, rekabet gücü yüksek ve sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulmasına katkıda bulunmak amacıyla, ülkemiz tarım sektörünün en önemli girdilerinden olan sertifikalı tohum üretimi faaliyetlerindeki etkinliğini artırarak sürdürmeyi hedeflemektedir.

Toplu ve büyük arazi varlığına, tohum üretim ve dağıtımında yüksek kapasiteye, Ar-Ge çalışmalarına uygun, özel sektör ve ilgili kuruluşlarla işbirliğine müsait alt yapıya sahip olması, faaliyet alanıyla ilgili önemli bilgi birikimi ve tecrübesi bulunması, TİGEM'i ülkemiz tohumculuk sektörü içerisinde en önemli kuruluşlarından biri haline getirmektedir.

TİGEM'in temel politikası, sahip olduğu zenginlikleri iyi değerlendirerek tohum üretim kapasitesini artırmak, özel teşebbüslerle birlikte tohumculukla ilgili milli tedarik sistemini geliştirmek ve uluslararası rekabet gücüne sahip bir tohumculuk sektörüne öncülük etmektir.

Sonuçta TİGEM, kurumsal kimliği yanında tarım sektörünün geliştirilmesindeki araştırmacı, uygulamacı ve eğitici rolüyle de öne çıkarak, üretken ve dinamik bir kamu kurumu niteliğinde olduğunu göstermektedir.

TİGEM'in 2024 yılında satışını gerçekleştirdiği sertifikalı tohumların değeri 44,9 milyon USD dir.

TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

📍 Karanfil Sokak No: 62 Bakanlıklar / ANKARA

☎ 0 312 417 84 70

☎ 0 312 417 78 39

✉ info@tigem.gov.tr

🌐 www.tigem.gov.tr

